

MÉGBEJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza

— © — Budapest, január hó 22. — © —

Krónika.

In integrum.

— jan. 19.

Combes tehát csakugyan megbukott. Nem »mégis«, hanem »csuda, hogy csak most«. Csuda, hogy eddig bírta, jobban mondva, hogy már rég agyon nem verték, az utcán le nem ütötték, mint a kutyát. Mert Combes maga volt a testté vált igazság. Amit vallott, igaz volt, amit cselekedett, igazság volt; teljes, tökéletes, szublimált és kvintesszenciás igazság. Még mikor megtürt vagy megcselekedett olyasmit is, ami minden más esetben árulkodás, kémkedés, rászedés vagy erőszakosság: akkor is, abban is igaz ember volt és igazsága volt. Mert igazság, szinigazság az, hogy a vallás a magátmegrontó emberiség legöngyilkosabb kitalálása, mert olyan, mint bizonyos orvosok: mihelyt elkészül, menten megromlik és megmérgeződik. A papok is, még a leghivőbbek, a legszentebbek, a legjobbak is többé-kevésbé szédelgők. A klerikalizmus is vagy korlátolttság, mely ekkor az ő szivósságával s erőszakosságával kártékony, vagy rosszhiszeműség, mely ekkor mindenestül rossz, gonosz és ártalmas. Mint ahogy mérget csak ellenméreggel lehet kiüzni: a klerikalizmust is csak az ő saját fegyvereivel lehet meggyengíteni: erőszakossággal, alattomosággal. Mindezekben igaza volt Combesnek, s igaza volt abban, hogy ez igazságok szerint cselekedett. S ezért kellett elbuknia.

Miért? Mert a tiszta igazságot nem bírja el a politika, mivel nem tudja megemészteni az élet. Az igazsággal úgy vagyunk, mint az étellel. A vegyészek arról álmodoznak, hogy lesz idő, mikor az embernek nem kell eleven teremtményeket legyilkolnia, hogy legyen mit ennie, s nem kell megtöltenie a hasát olyan táplálékkal, aminek kilencz tizedrésze haszontalan, mert megemészthetetlen. Hanem a vegyi tudomány kieszel valami holt anyagokból kiszűrhető port vagy folyadékot, aminek minden porczikája tiszta és tápláló, s az ember majd ezt eszi és ettől hizik. Lehet, sőt bizonyos, hogy a vegyi tudomány valamikor megtalálja e dicső nedvet. Az is lehet, hogy az emberi szervezet hozzá alakul majd ehhez a táplálkozáshoz. De ma nem bírna. A mi mai gyomrunk, emésztésünknek s táplálkozásunknak mai egész berendezkedése akörül fejtett, hogy a bekebelezett étel kilencz tizedrésze haszontalan s megemészthetetlen, s ma még szükségünk van arra, hogy az ételt ilyen elegyben kapjuk. A csupa táplálót, a mindenestől megemészthetőt nem tudja megemészteni. Belebetegezük és tönkre megy rajta. S így van a politika is

az igazsággal. Nem bírja el tisztán. Belebetegezük. S ezért mulatságosak a Párisból érkező kormányparti kommentárok, melyek azt hiesztelik, mintegy vigasztalásul, hogy Combes ugyan megbukott, de az új kormány az ő politikáját fogja folytatni, kénytelen lesz folytatni. Dehogy. Hiszen már maga Combes sem tudta a saját politikáját folytatni. S aki utána következik, az, ha a világ legigazabb embere lesz is, az igazságot kellő higitásban fogja beadni a francia republikának.

Ezek szerint tehát ártalmas ember volt ez a Combes? Ó nem, hasznos ember volt. De talán szükség nem volt az ő munkájára? Ó nem, nagy szükség volt rá. A fanatikuskoknak és idealistáknak nagy, fontos, mert teremtő szerepük van a történelemben. Mert ők, egyedül ők azok, akik megteremtik a haladás lépcsőfokait: a fait accompliat.

A fél- vagy negyed- vagy egytized igazság megemészthető politikája csak az eddigi világrendet táplálja. Táplálja, de nem fejleszti. A fejlődést a visszacsínálhatatlan fait accompli kényszerítik ki, mint amilyen volt a föld kérgén egy-egy özönvíz vagy világok sülyedése, melyekhez aztán hozzá kellett alakulnia minden fajtanak, amely tovább akart élni, s e hozzáalakulás rendjén fejlődtek tovább s szakadtak ki egymásból a fajták. A forradalmak vagy a Combes- vagy Napoleon-féle erőszakosságok ilyen özönvizek és földrengések. Elhúzódhatnak és elülnek, de utánuk soha többé nem lehet a világ egészen olyan, amilyen ő előttük volt, s az embereknek hozzá kell ez új világhoz alakulniok. Bérzenkednek ellene, dühöngenek miatta, de közben észrevétlen átalakulnak; átalakulnak és fejlődnek. A politikában fait accompli minden olyas, ami után lehetetlen többé a teljes in integrum restituczió. Például mikor a parvenü Napoleon elvette a császár leányát, másnap reggeltől fogva (sőt némely krónikák állítása szerint előtte való délutántól fogva) már lehetetlen volt a teljes in integrum restituczió. Ettől a percztől fogva husz, harmincz, száz esztendőn keresztül a császárok s a királyok egyében sem fáradtak, mint az in integrum restituczió. Napoleont elbuktatták és elemésztették, Mária Lujza született urnak lett hites felesége, a parvenütől lett fia meghalt, a napoleoni dinasztia 1871-ben végképp elbukott, a legitimizmus uralkodik világszerte, de már nem úgy, mint ama délután vagy éjszaka vagy reggel előtt. Nem az eset csinálódott vissza, hanem a világ alakult hozzá az esethez.

Combes megbukik s vele bukik az ő politikája is, s aki utána következik, nem ezt a politikát fogja folytatni. De olyat sem, amelyet Combes előtt csinálhatott volna. Ez a Combes egypár fait accomplit teremtett, amit nem lehet többé egészen visszacsínálni, s mialatt a francia

világ fogcsikorgatva dolgozik az in integrum restituczió, közben észrevétlen hozzájuk alakul a fait accomplikhoz. A történelemben ez a rendeltetése az olyan maniákus politikának, mint a Combesé s az olyan rögeszmés politikusoknak, mint Combes.

Ignotus.

Egy hajnal.

Még emlékszem a fagyos éjszakára!
 A lámpám kormos, — fűtetlen a kályha,
 A furcsa kis terem, — könyv, csésze, lombik —
 Agyamban lázasan fonódik, bomlik
 Száz uj kötés, száz könnyű kapcsolat,
 Lényeket sejtve a külső alatt. —
 Oh, az a hit, mi egyszer bennem élt!
 Oh, az a vágy, mi akkor ösztökélt!
 S vágyban keresve, hittel megidézve
 A lét örökegy, titkos szívverése:
 A nagy törvény — csak nyulni kell feléje,
 Csak forma kell, hogy emberész felérje,
 Már oly közel. Csak a szót megtaláljam!
 Megnyilt az ut, — érzem, hogy nő a szárnyam,
 Érzem a sajtó, idegen gyönyört.
 Ez a repülés! Elhagyám a kört,
 Amikor, hajh, mint ablak üvegén
 Fogoly legyeecske ütközik szegény,
 Ugy csattan, úgy zúzódik szét a szárny
 A végtelen alig sejtett falán.
 Ott voltam újra. Könyvek, lombikok,
 S az ismeretlen, gögös, nagy titok.
 Még emlékszem! Mily fagyos éjszakák!
 S mily öntudatlan, balga ifjuság!

Ám egyszer, — épen márcziusba' volt
 Rámhajnalodott, mint eddig soha.
 Még fém a könyvre álmodón hajolt,
 S már biborszínű volt a kis szoba.
 Valami könnyű, léha, kósza szél
 Rántotta fel az ócska ablakot,
 Előttém szétzilálva lap, levél
 S már hebehurgyán szívembe csapott.
 Oh Istenem! Távol, méntás mezők
 Száz illatos koboldja tört reám,
 Kérők, ígérők, sejtők, sürgetők,
 S reszketve, várva, félve hallgatám.
 Oh, mennyi szín, mit soh' se láttam eddig!
 Ez ismeretlen élet mind a földé?
 Mely rámborul, — mámorba ejtve siklik
 A töprengés dohos redői közzé:
 Ah, — itt a rózsák, — itt a fellegek!
 S mind e csoda máról holnapra éledt,
 Vagy ép ilyen volt tegnap? Nem lehet!
 Egyedül az én üdvösségem végett,
 Hogy megismerjem, ami ősi, rejtett
 Értelem él sugárban, színben, dalban,
 Titkok, amiket csak tudatlan sejthet,
 És szók, amiket ugy kell sugni, halkan.
 Hogy vannak titkos, üde erdőmélyek,
 Szűz bérczek ormán omló falu várak, —
 Hogy e szent hajnal valahonnan ébred.
 Büvös rokonság, — tán ép oda várnak,
 Hogy meg tudjam, lélekzeni mily édes,
 Halk, gyöngéd szokat szívni be vele, —
 S engedelmesen simulva a léthez
 Köszöntöttelek Téged, aki éltetsz
 S ez volt az élet első reggele.

Kafka Margit.

Az ezredes megjavul.

Irta: ABONYI ÁRPÁD.

Volt egy ezredesem, azt Skrobanek Ottónak hívták és rossz ember volt. Nem amolyan banális rossz ember, — ezt a titulust igen könnyen és gyakorta minden értelmes ok nélkül odacsapják egy-egy keményebb természetű »előljáró« fejehez — hanem magasabb rendű, művészi, rafinált gonosz, aki hidegen mosolygó arczzal, udvarias formában és a legelőkelőbb nyugalommal tudta ugy meg-tánczoltatni tisztjeit is, meg a regimentet is, hogy néha a fálnak szeretett volna menni kinjában még a legbutább mokány trombitás is.

Karcsu, magas, száraz ember volt a gonosz; mintegy ötven éves lehetett, midőn uralma alá lökött a bal-szerencse, de még mindig szemrevaló férfiú számba ment simára borotvált, rendkívül finom, arisztokratikus vonásaival és tiszta, hideg fényű, kék szemével, melyek arcának mozdulatlan nyugalma még akkor sem enyhítették, ha mosolygott. Pedig elég gyakran mosolygott s ez még kellemetlenebb ömen volt a jövőre, mintha nem mosolygott. A regiment öregebb urai beszéltek, hogy fiatal korában valósággal szép fiu volt, de ezt a nagy előnyét — állítólag — sohasem aknáztta ki. Kincstári asszonyok és egyéb asszonyságok — állítólag — hiába rajongtak a szép cseh lájdnántért — a szép cseh nem kapitulált. Legalább soha senki se csipte rajta, hogy itt vagy ott leszerelt volna. Emiatt némi hírességre is tett szert — ő volt (megint csak állítólag) az egyetlen fiatal »alantas«, aki még az akkori ezredparancsnok felesége, egy született hercegnő előtt sem kapitulált, holott az a hatalmas természetű, szőke, bécsi dáma leigázta akkoriban az egész regimentet. Lehet, hogy gyors emelkedését ennek a hősiességnek köszönheti. A hercegasszony férje talán titkos hálából, vagy miből — szárnyai alá vette és nagyokat lökött rajta a katonai számár-létrán: hét év alatt első-osztályu kapitány lett.

Beszélték, hogy gonosz soldateska virtusi akkoriban még nem törték ki rajta. Emberség dolgában semmiben sem különbözött a többiektől — hozzásimult az átlaghoz jobban is, rosszban is, később is, őrnagy korában is. Csak amikor az a hallatlan szerencse érte, hogy alig negyvenhárom éves korában alezredes lett s két év múlva helyettes ezredparancsnok — fordította ki szőrös felével az eladdig sima bundát és csapta ki igazi lényét a külvilágnak. A regiment forró vágya, hogy talán másfelé nevezik ki ezredesnek, nem ütött be. Ott maradt a nyakukon ezredesnek. Tehát lasciate ogni speranza...

Aképen is cselekedtek. Ugynevezett »nyomottabb« tisztikart és legénységet nem igen látott ez az össze-vissza foltozott monarchia, de viszont komiszabbat — elenderebbet — sem. Parádékon, produkciókon, hadgyakorlatokon és mindenütt, ahol molnárkék tábornoki kabátok kísérik olymposi komolysággal az ezredes urak működését: a Skrobanek-ezred volt vezérkari és tábornoki (isteni) szempontokból a legkomiszabb. Ami ment, silányul ment, vagy sehogy se ment. Rendetlenség, zavar, elkésés napirenden. Az Olympus istenei nem tudták a maguk óriási tekintélyével és pontosan beskatulyázott eszecskejükkal elképzelni, hogy lehet egy oly minden tekintetben kitűnő katonának, mint Skrobanek ezredes, oly »elend« a regimentje. De oly csapni való, komisz a regimentje, mely ritkítja párját a siegreiche Armee összes ezredei között.

Holott pedig be játék volt a magyarázat! Bár szinte szégyen lett volna, ha a legmagasabb hadvezetés trónján kevélykedő tábornoki kabátok kitalálták volna az igazi és természetes okot.

Emberek vagyunk, — hiába — nem istenek. Mert csak az isten oly tökéletes, hogy mindent megbocsát. Az ember temételen vétékben hempergő tünemény, nem bocsát meg mindent, sőt visszautalványozza a rosszat, ha lehet, úgy, ahogy tudja. Titokban, ha nem megy más-kép: orozva, mint egy talián brávó, ki ama nagy Sue Jenőt vallja apjának. Mivel pedig a Reglement vasmarkai között bármiféle nyílt lázadás az előjáró ellen, tisztára örület, gaz mese, vagy más egyéb hasonló képtelen delirium: a Skrobanek-ezred suttyomban fizette vissza a rosszat és amikor csak lehetett, szégyenbe keverte ezredesét.

Tudta-e, nem-e az óbester, hogy csúful meggyötört gyermekei így adják vissza a kölcsönt — nem bizonyos. Lehet, hogy tudta, mert a nagy hadgyakorlatok után, melyek az ő számára sohasem hoztak dicsőséget, az Olympus fejcsóválását ellenben mindig meghozták s a tábornoki kabát álmát mindig tönkretették: egyszerűen pokol volt alatta az élet. Az elkeseredett tiszték még csak segíthettek magukon valahogy, áthelyeztették magukat más ezredhez, a szegény virágszálaknak azonban ott kellett maradniuk, hogy megegyék, amit főztek. Széptember vége felé két-három Mannlicher jóformán minden évben eldőrdült a kaszárnyában.

A balszerencse — mondom — ebbe a Skrobanek-ezredbe lőkött s a tetejébe még a legkritikusabb időben: augusztus közepén, éppen a manőverek előtt. S hogy a visszajára fordított szerencse még ésbontóbb legyen, abban az évben »Kaiser-manöver« járta a Maros-nyárád szögben. Látványos nagy hadi játék, valami harmincezer emberrel, száznyolcz ágyuval és kétezernégyszáz lóval. (Mellékes, hogy mindenik lovon egy-egy huszárgyerek is ült.)

Rögtön észrevettem, hogy a tisztikarban valami komplott lappang »Skrófa« ellen. (Skrófának hívták ugyanis suttyomban Skrobanek ezredet; oláhul azt jelenti, hogy disznó.) Nyilván elhatározták, hogy fülön ragadják a Kaiser-manöver alkalmát s a legfőbb hadur jelenlétében örök időkre lehetetlenné teszik a kegyetlen ezredparancsnokot. Ez édes reménység hatása alatt szinte gyerekesen vigak voltak. Morózus, öreg urak — bemohosodott kapitányok — derült arczokkal jártak-keltek a sátor táborban s a közös ebédek idején még dudoltak is. Váknak kellett volna lennem, ha ezt az ádáz összeesküvést, melyről nem beszélt senki, de amely mindnyájuk elkeseredett szívét dagasztotta, rögtön az első napon nem veszem észre.

Az ezredes finom, hideg vonásai semmi változást nem mutattak. Nem látszott gyanítani, hogy ez az utolsó hadgyakorlat, amelyben részt vesz, sőt ez az utolsó nyár, amely még aranygalléros Waffenrockban sugározza rá a forróságot. Kék szemei egyforma szigorral tekintettek végig a reggelenként kirukkoló századokon; a büntetéseket ugyanazon a nyugodt, egykedvű hangon osztogatta ki, mint máskor (bőven járta a vas, meg a kikötés). Szóval — úgy tetszett — fogalma sem volt róla, hogy amikor a császár parancsára fel fog hangzani messze hallható, éles hangon az »abschlag« — az ő katonai karréjének is lefújtak: penzióba fog repülni. Tesznek róla, hogy penzióba repüljön okvetetlen. Ha még nem látott rongy ezredet az uralkodó — most látni fog.

A nagy nap előestéjén (másnapra vártuk a császárt) Skrobanek még egyszer rendre megvizsgálta az összes századokat. Ez a szigorú szemle sok helyen még a rendnél is rosszabbul ütött ki: bőven hullott a vas is, a dutyi is. Az ezredes nyomában ministráló szolgálattelvő tiszték alig győzték a sok strófot följegyezni. Főleg a gyakorlatra behívott rezervistákat sujtották a Skrobanek-féle villámok: a 13-ik század nyolczvannégy rezervistája közül huszonnyolczat sujtottak le.

Itt különben komolyabb dolog is történt.

Valami Nagy István nevű nyárádszegi legény —

szintén rezervista, lehetett úgy huszonnyolcz-harmincz éves — oly éktelen dühre gerjedt őrmestere ellen, midőn az ékes kaszárnyastilusban valami csekélység miatt lebitangozta, hogy nekirontott és úgy vágta pofon, hogy a kompanya apja hanyatt vágódott tőle. Persze, nyomban vasra verték a rabiátus legényt és rendes dutyi hiányában bezárták a sátor tábor egyik faskamrájába. Ott ordított, mint egy oroszlán és döngötte megvasalt kezével az ajtót: ereszszék ki, ilyenolyan adta ennek a kutya világnak, hadd rontsa ki az őrmester belét! Hogy merete legyalázní!

Az ezredes meghallotta az ordítást és megállt.

— Mi az ott?

Jelentették neki, hogy ez és ez történt. Nagy István rezervista »tettelegesen« bántalmazta főlebbvalóját, az őrmestert. Amíg tehát a hadbírótság rásózza a hat évi várfogságot, bezárták a faskamrába. Őt napja van bezárva, azóta folyton ordít. Máskülönben itt van az anyja is Nyárádszegről. A jámbor parasztasszony valahogy megtudta, hogy fia micsoda bajba került, fölkerelkedett tehát és eljött, hogy kegyelmet kérjen a számára. Ott sirdogál künn a sátor tábor előtt — beereszszék-e?

Az ezredes elutasítva intett. Nem szükséges. Magyarázzák meg neki, hogy fia ügye a hadbírótság elé tartozik és ő nem tehet semmit.

Megfordult és tovább ment. A szemle végeztével visszatért sátrába, s éppen némi kényelembe akart tálalyozkedni, midőn künn a sátor előtt heves szóváltás támadt. A megvasalt legény édesanyja akart minden áron behatolni a sátorba. A segédtsízt nem bocsátotta be, utjába állott, de az asszony nem hagyta magát: rátámadt az adjutánsra, s amugy istenes mágyarsággal szedte le róla a keresztvizet. Nem siránkozó asszony volt ez már akkor, hanem valóságos anyafarkas, aki kölykét védi.

Az ezredes fölbosszankodott és kiszólt az ajtón:

— Miféle komédia ez? Mit akar ez az asszony?

Az adjutáns felelni akart, de az asszony megelőzte. Hirtelen odalépett az ezredes elé és engedelmet kért, hogy beszélhessen.

— Jól van, de röviden! Bejöhet!

Bement a sátorba, s az asztal mellett megállva, várakozott. Az asszony belépett. Negyvenhat évesnek látszó, egyszerű, nyulánk növésű parasztasszony volt, a nyárádszegi székelység sötétkék viseletében. Tisztességtudón megállt az ajtó közelében, harcias hajlandóságai azonban már elpárologtak; valamikor szabályos, szép arczán, e most már durva, elbarnult parasztos arczon nagy félelem tükröződött. Reszketett szegény, mint a nyárfalevél.

Az ezredes egy pillanatig hidegen nézte a vergődését, azután igen sajtáságos dolog történt... Skrobanek ezredes megrezzent, amint mindegyre mélyebb és mélyebb figyelemmel vizsgálta az előtte álló asszonyt. Tekintete megszelidült, szájáról eltűnt a fagy, izgatott vonásain könnyű vérhullám suhant végig...

Elfordult, kibámult az ablakon, azután félrenézett, s lesütötte ellágyult tekintetét a földre.

— A fiáért jött, jó asszony... — mondotta lassu hangon.

— Igenis, méltóságos óbester ur... a Pista fiam... rebege az asszony és csendesén sirni kezdett. Nem tudott többet kinyögni, csak annyit, hogy a Pista fia dolgában jött, aki az ő jó gyermeke, gondozója és eltartója. Kegyelmezzenek neki.

— Sulyos dolgot tett a maga fia...

— Nem tette volna, méltóságos uram, — szólt mély lélegzettel az asszony — ha a strázsamester ur nem nevezi bitagnak. Merthogy az... tetszik tudni — folytatta akadozva — ezért fáj neki, ha a szemébe mondják...

— Nincsen apja?

— Nincs... — lehellte alig hallható hangon az asszony.

Az ezredes ismét csak nézni kezdte.

— Mondja, jó asszony, — kérdezte elfojtott hangon — nem volt maga leánykorában szobaleány Vásárhelyen?

Az asszony erre a különös, mély hangra fölemelte tekintetét s meghökkenve bámult az ezredesre. Tágra nyílt, ijedt, bémész szemein meglátszott, hogy nem érti a kérdés okát s hirtelen fölhevült agya vívódik az emlékezéssel.

— De igen, méltóságos uram, — felelte szinte riadtan — az voltam...

— Klárinak hívják?

— Igenis, annak...

— Van férje?

— Nincs.

— Nem is volt?

— Nem... nem is volt, — válaszolta az asszony s elmerülve, nagy lelki tusakodással bámult az ezredesre — gyermekem lett, instálom... ez a Pista fiam, akinek a dolgában idejöttem... aztán szegényben voltam... aztán nem vettek el, tetszik tudni...

Az ezredes bólintott, — érti. Megegett szegény leányt nem vesznek el.

Az asszony ezalatt folyton rámeresztette tekintetét. Remegő szája hol összeszorult, hol kinyílt... Valóságos kinlódással nézte, nézte az eredest... egy pillanatra ki is lobbant vergődő tekintetében kicsiny lángocskája az emlékezetnek, de aztán ismét kialudt... semmi... csak álom vagy káprázat. Harmincz esztendő előtt történt, ami történt: akkor szeretett fiatal gyerek-szive tüzes hevületével egy szép szőke kadétot, aki aztán egyszerre eltűnt és többé nem látta soha.

Az ezredes közben megfordult és ismét csak kibámult az ablakon. Látott-e valamit odakünn, nem-e, az isten tudja... Lehet, hogy tán önmagát látta, tizenkilenc éves tacskó kadét korában és egy kedves kis leányt, egy friss falusi ártatlanságot, akinek azt sugta fülébe forró nyári esték megvesztegető homályában, hogy megöli magát, ha nem szereti...

— Menjen haza, jó asszony, — mondta anélkül, hogy megfordult volna, majdnem szomorú hangon — menjen haza és ne féljen: nem lesz baja a fiának.

— Méltóságos uram! — kiáltotta boldog felindulással az asszony — óh, az isten fizesse meg a jóságát... Tudtam én, hogy méltóságodnak csak a hite rossz, a szive jó...

— Honnan tudja? Ismer maga engem?

— Nem, nem... — felelte habozva az asszony s öregedő, barna arcára ismét kiült az iménti gyötrődés, — engedelmet instálok, nem ismerem...

— Nem ismer, — mormogta maga elé az ezredes. Azután eltűnődve intett. Az audienciának vége. — Menjen csak haza; holnap hazaküldöm a fiát.

Az asszony erre a nagy öröme se talált más szavakat, mint hogy az isten fizesse meg. Azzal kiment a sátorból. Az ajtóból még egyszer visszanézett... Egész lelke a szemébe gyült, miközben nézte az ezredes tűnődő, szinte levert arcát, de semmi... Az utolsó szikra is kialudt. Szívére és agyára ismét ráborult a tovatűnt harmincz esztendő sötétsége.

Egy óra múlva az ezredes maga elé parancsolta a fogoly legényt.

Hozták szuronyok között. Egy káplár elől, egy baka hátul.

Az óbester levétette róla a vasat s odaparancsolta a fölképelt őrmestert is. Azt előbb lemennydörögte, hogy hogy mer gyalázatosan bánni a legénységgel, hogy meri

lebitangozni a tisztességes fiukat — azután elkergette. Akik még nem láttak csodát, azok most láttak.

Skrobanek ezredes ott nyomban szabadságot a legényt és kitörölte nevét a »Straf-Protokoll«-ból. Semmi büntetés, semmi hadbíró, semmi várfogság. Az adjutáns majdnem nekiszédült a falnak a bámulattól.

— Itt van, fiam, az anyád, — mondotta szinte lágy hangon a csoda láttára meghökkennt nyulánk természetű, feltűnően finom, szabályos arcú, csinos legénynek — eredj, keresd föl és menjetek haza.

— Értem, vitéz ezredes uram!

— Mond csak, édes fiam — szereted te az édes anyádat?

— Nagyon jó asszony az én édes szülém, szeretem is — válaszolta megzavarodva a legény.

— Hát csak szeresd és... menjetek haza.

— Igenis, értem!

A legény sarkon fordult és eltávozott. Az ezredes utána nézett és ott állt sátra előtt, amíg csak látta. Midőn a legény karcsu alakját elnyelte a távolság, megfordult és bement a sátrába. Az adjutáns főhadnagy világosan hallotta, hogy sóhajtott is... ettől aztán még nagyobb kedve támadt nekiszédülni a falnak.

— Alte verrückt geworden! — ujságolta még aznap este, elképpelve a tisztikarnak.

Másnap, harmadnap még több okunk lett az elképpedésre. Az ezredet kicserélték. Vagy megjavult vagy csakugyan megbolondult — bár szebben, okosabban és barátságosabban soha aranygallér még nem beszélt tisztjeivel, mint ő. Az összes büntetéseket elengedte. Szóba állt a legénységgel. Néhány káplárt vasraveretett, mert gorombáknak találta őket, holott csak az apjuk istenét szidták a fiuknak. Ilyen csekélység! Leült kártyázni a tisztekkel és vesztett. Sokat vesztett s a tetejébe még az összes borokat és söröket is ő fizette.

A regiment el volt bájrolva, le volt győzve, meg volt babonázva. Egy hét alatt ez a »rongy« ezred lett az egész hadtest legelső regimentje.

A császár külön is megdicsértette.

...Skrobanek ezredes azonban attól az időtől kezdve mindig szomorú volt.

Romantika.

Csak egyet tudnék még dalolni:

Halkat, félénket, szomorut;

Csak egyszer foszlanék még széjjel

A nagy köd, mely reám borult.

Csak egyszer járná még bódítón

Az illat a lelkemet át,

Csak egyszer tudnék átzokogni

Még egy holdfényes éjszakát.

Odafonódnék homlokomra

Mint titkos, bűvös koszorú,

Minden, mit életemben éltem,

Mi édes és mi szomorú.

Utána énekelném halkán,

Amit az éjszaka susog:

Meglátnáok, megkönyeznétek,

Hogy mennyi bús nótát tudok,

Ti büszkén ringó sárga rózsák,

Ti karcsu szirmu mirtusok.

Kétly Endre.

Krónika II.

Dr. Munsch.

— jan. 18.

Dr. Munschról azt írják, hogy valóban él és azt vitatják, hogy sohasem született. Hogy ostora Monte-Carlonak, hogy reklámja Monte-Carlonak. Hogy Munsch van-e vagy nincs, életbevágó kérdése az emberiségnek, ezért ez a kérdés soha tisztázódni nem fog.

Munsch dr. állítólag föltalálta a pokolgépet. Egy gépet, mely előre jelezi, hogy a rouletten a golyó hol fog megállni. Ezzel Munsch ur annyit nyer a rouletten, amennyi csak tetszik s ezért én Munsch urat, ha valóban él, és annyit tud nyerni, amennyit akar, a legelső bokor mögül leütném vagy lelőném, pokolgépét, a legvégzetesebbet, melyet valaha ördögi elme az emberiség megrontására készelt, pozdorjává zuznám.

A komoly gondolkodók azt mondják: számárság, hogy a rouletten géppel lehessen játszani és ostobaság, hogy ha lehetne, azt a emberiség csapásának mondani. A komoly gondolkodóknak nincs igazuk.

Mert semmi sem számárság. A rouletten, melyet én sohasem láttam s nem is vagyok rá kíváncsi, a véletlenség az ur, csakhogy ennek a véletlenségnek meghatározható fizikai faktorai vannak. A croupier megpörgeti a golyót s a golyó szalad. Már most a golyónak mikor, hol való megállapodása csak azért véletlenség, mert nem tudom, mekkora erővel pörgeti meg a croupier a golyót. Ha tudnám az erőt, a golyó súlyát, a surlódás nagyságát, papiroson kiszámíthatnám a helyet, ahol a golyó meg fog állni. Igen ám, de minden egyes pörgetésnél más más a croupier ereje. De viszont az is áll, hogy az erő kifejtések skálája az illető ur idegállapotától és nem az akaratától függ. Tehát az erő csak egy öntudatlan fizikai tényező, melynek megvannak a természeti okai és előfeltételei s melyek épügy természetrajzilag megállapíthatók, mint a kutya színe és szokása. Hogy tehát valaki egy gépbe, annak mechanikus szerzeretébe beleszorithasson olyan működést, mely a croupiernek nevezett fizikai lényben ugyancsak automatikusan dolgozik, ez fölötte bonyodalmas és nehéz, de nem lehetetlen művelet. Nem nagyobb abszurdum, mint a taxaméter, melyen, mielőtt megcsinálták, ugyancsak csudálkoztak: hogy mondhatja meg egy óra, hogy mennyit szaladt egy ló?

Számárságnak, lehetetlenségnek tehát a dr. Munsch gépét nem tartom. Azonban veszedelemnek igen és azért óhajtván óhajtom, vajha az a zseniális találmány igazán csak a játékbank reklámja lenne. Mert amilyen tulzott komplikálnak itélik magát a gépet, époly felületesen egyszerűnek találják a konzekvenziáit. Egy ilyen géppel pedig Munsch ur annyiszor robbantja föl a bankot, ahányszor tetszik s ha azután jól megszedvén magát, sokszorosítja és titkát szélnek ereszti, egyszeribe lehetetlenné teszi mind az olyfajta játékbankot, melyek annyi exisztenciát tettek tönkre és annyi mérget fakasztottak a közkerkölciségben.

Erre semmiféle gép a világon nem képes. A játékbankokat a gép nem teheti tönkre, mert a gép ellen egyszerű a védekezés. A croupier kezdeményező mozgatása helyébe más mozgatóerőt tesznek s a gép van tönkretéve, nem pedig a bank. A játék alapja a véletlen ítélete. Ha tehát az egyik módon a véletlen megszűnt véletlen lenni, akkor más módon más ismeretlenek belevegyítésével újból restituálható, s ebből nem a játék beszüntetése, hanem az örületig való fokozása és raffinálódása következik. A gépek versenye lép az egyszerű nyereség vágya helyébe, minden újabb fogás számára egy újabb ellenfogás támad s egy csomó zsenialitás, mely különben hasznos tökéletesítéseket teremtett volna, a játékgepek tökéletesítésére fordítódik. S az erénybarátok díjakat tüznek ki egy új játékgepre és a bank új díjakat tüz ki újabb croupier-szerkezetre. S gyilkolják egymást a szervezetek s közben vadul terjed a gyűrű, mely a nyereszkesedők körét foglalja magába.

Mi lenne azonban, ha csakugyan sikerül tönkretenni a játékbankokat? Ezt, lássák, tartom a világ végének. Ekkor tüzi ki győzelmi zászlóját az emberéletre a szomorú Bizonyosság. Nincs többé véletlen, nincs többé remény. Az ember nem lát a jövőbe, de kiszámíthatja a jelent. Ez a gép minden véletlenségre idomítható, mert minden véletlen csak egy csomó ösmeretlen tényezőnek előre nem látott találkozása.

Roppant csekély azoknak a száma, akik a szerencsét valóban megkísérlik Monte-Carloban, vagy a klubjukban. De e kevesek csak a megvalósulásban kiválasztottak, a nagy többség, az emberiség tulnyomó része tud róla, hogy lehet valahol nyerni és erre preparált lelkülettel éli le életét. Aki sohasem játszott, sohasem nyert és sohasem veszített, mégis angazsálva van ezzel az eshetőséggel szemben is, tudatában benne van a faktum, hogy van nyereség és gondolkodásában, életfolyásában, moralitásában aktív tényező a játékbank, a lóverseny, a kártya, a sorsjegy. Oly általános eleme ez a kulturemberiség lelkületének, hogy azt onnan kiküszöbölni csak óriási rázkódtatás árán lehet, ha ugyan lehet. Oly könnyű volna fizikailag és oly kívánatos erkölcsileg, közgazdaságilag, kulturailag, hogy megtiltassék a kártyagyártás. De ki meri ezt megtenni? Ha még sohasem volt forradalom, ilyenkor okvetlenül kitorne, még pedig ellenállhatatlanul és elsöpörné azt a vakmerő rendszert, mely az emberiségtől el akarja venni azt, amit mindenki elítél és az sem nélkülözhet, aki sohase élt vele. Hiszen látnivaló ez kicsibe már, ahol a hazárdjáték tiltva van és súlyos büntetésekkel sujtják, ott megközelíthetetlen becsületességű emberek összebujnak a nép söpredékével, kávésokkal, bankóhamisitókkal és hamis kártyásokkal és kiteszik magukat birságnak, börtönnek és játszanak és belepusztulnak, de nem engednek a tilalomnak. Játékszenvedélyt emlegetnek ilyenkor. Csakhogy ez szó, melynek vagy semmi, vagy nagyon is mély, de föl-kutatatlan értelme van. Miért van játékszenvedély? Honnan kerekedett? Az égből, vagy földből került-e ki, vagy pedig magából az életből mint eleven produktum, melynek létjoga az, hogy van? Elitélhetik, küzdhetnek ellene, ledisputálhatják szükségességét, de a bőrpattanás ellen is tesznek

az emberek, ennek a szükségét sem állítja senki, hasznosságát vitatni nevetség volna, de azért mégis van és nem lehetne, ha volna mód rá, hogy tegyenek ellene. Egy mellékterméke ez a kulturális életműködésnek, mint a szeszégetésnek a moszlék, de aki szeszt akar égetni, annak muszáj moszléket is termelnie, noha nem akar.

Itt tehát a morál egy elementáris társadalmi szükséglet ellen küzd, egy nonsens akarna elérni, ha ugyan akarná. De a játék ellen való agitáció is csak olyan mondvacsinált képmutatás, mint az antialkoholizmus. A gátmunka, a befogadott könnyű módoknak elzárása vagy lehetetlenné tétele után a játék vágya éppugy megteremti a maga újabb formáit, ahogy az eddigieket megteremtette. Az újak pedig mindig raffináltabbak, a képzeletre erősebben hatók, a kockázatot és a meggondolatlanságot fokozók. Milyen primitívek a régi játékmódok a modernekhez képest! A kocka a kártyához, a kártya a lottohoz, a lotto a roulettehez és valamennyi a lóversenyhez viszonyítva! S tessék ezeket tönkretenni: akkor egyszeribe megteremtenék a még raffináltabbat, a még veszedelmesebbet.

Azért szeretném, ha dr. Munsch ur gépével együtt csak a monacoi reklámiroda produktuma volna. Roppant veszedelem rejlik ebben a gépben, ha valóban létezik. Ez a gép fal és vért iszik hozzá, olyan harcát szabadítja föl az emberi szenvedelmeknek, mikhez képest semmiség a monacoi köztársaság.

Semper.

A kis Friedemann ur.

Írta: THOMAS MANN.

XI.

(3)

Gyakran már csaknem ébren volt, de félt az ébrenléttől és mindannyiszor ismét öntudatlanságba merült. De mikor teljesen nekivilágosodott, felvetette szemét és tétova, fájdalmas pillantással nézett maga körül. Minden világosan állt lelke előtt: úgy érezte, minthogyha szenvedését az alvás egyáltalán meg sem szakította volna.

Feje kábult volt és szemei égtek; de mihelyt megmosdott és homlokát kölni vízzel megnedvesítette, jobban érezte magát és újra leült székére az ablak mellé, mely éjszakán át nyitva maradt.

Még igen korán volt, körülbelül öt óra.

Egy-egy péklegény ment arra, különben senkit sem lehetett látni. Szemben még minden ruhó csukva volt. De a madarak csicseregtek már és az ég ragyogóan kéklött. Csodaszép vasárnapi reggel volt.

Kellemes, kényelmes érzés és bizalom szállta meg Friedemann urat. Mitől félt? Nincs-e úgy minden, mint ahogy lenni szokott? Ha tegnap este megtörtént is a kellemetlen esemény — jó, de ezzel vége is szakad az ügynek! Még nincs késő, még szabadulhat a romlásból! Minden alkalmat kerülnie kell, mely a roham ismétlődésére vezetne; erőt érzett magában, hogy elfojtsa és teljesen megsemmisítse ezt az érzést...

Mikor a félnyelczat ütötte, belépett Friderika és a kávé arra a kerek asztalra állította, mely a bőrdívány előtt állott.

— Jó reggelt János, — mondta nénye — itt a reggeli. Köszönöm — szólt Friedemann ur, aztán hozzátette:

— Kedves Friderika, nagyon sajnálom, de a látogatást egyedül kell megtennetek. Nem érzem elég jól magam, nem kísérhetlek el benneteket. Rosszul aludtam, a fejem fáj, egyszerűen kérek benneteket...

Friderika pedig így felelt:

— Kár. Ezt a látogatást nem szabad egészen elhagynod. De valóban betegnek látszol. Kölcsönadjam a migrain-tokomat?

— Köszönöm — szólt Friedemann ur. — Majd elmulik.

És Friderika kiment.

Friedemann ur, az asztal mellett állva, megitta kávéját és egy kiflit evett hozzá. Meg volt elégedve önmagával és büszke volt határozottságára. Mikor a reggelivel végzett, szivarra gyújtott és újra az ablakhoz ült. A reggeli jót tett neki, és boldognak, reménynyel beteltnek érezte magát. Könyvet vett kezébe, olvasott, füstölt és hunyorgatva nézett ki a napba.

Most már élénkült az utca; kocsizörgés, beszélgetés zaja és a lovasut csengője hangzott be; de mindezen uralkodott a madarak csicseregése, és a sugárzó kék égről lágy, meleg levegő áramlott.

Tíz óra körül hallotta, hogy testvérei lejönnek, hallotta a kapu nyikorgását, és a három hölgyet nemsokára az ablak alatt látta elmenni, anélkül, hogy nagyobb figyelemmel nézett volna rájuk. Egy óra telt el; mind boldogabbnak és boldogabbnak érezte magát.

Valami kérkedés-félét kezdett érezni.

Micsoda levegő! Hogy csicseregnek a madarak! Mi is volna, ha egy kicsit sétálni menne?

És ekkor, hirtelen, mellékgondolat nélkül édes ijedelemmel egy eszme merült fel lelkében:

— Mi is volna, ha *hozzá* mennék el?

És míg, valósággal izom-erejének megfeszítésével, elfojtott magában mindent, ami félénken óvta e lépéstől, boldog elhatározással mondta ki:

— Elme gyek!

És felöltvén ünneplő fekete ruháját, cilinderét és botját vette, és gyorsan, pihegő lélekzettel ment az egész városon át a déli külváros felé. Anélkül, hogy egyetlen embert is látott volna, minden lépésnél sietve emelte és bocsátotta le fejét, elfogódva valami izgatott lélekállapotban, melyet csak akkor váltott fel másik, mikor kinn a gesztenyefasorban a vörös villa előtt állt meg, melynek kapuján e név volt olvasható:

Von-Rinnlingen, alezredes.

XII.

Itt heves reszketés fogta el és szive görcsösen, sulyosan vert mellében. Mindaméltt bement és csendetett az ajtón.

Most már el volt vetve a kocka és visszalépni nem lehetett.

— Menjen minden a maga útján — gondolta Friedemann ur. Lelkében halotti csend támadt.

Az ajtó feltárult, az előcsarnokból egy szolga jött eléje, átvette névjegyét és felsietett a lépcsőn, melyen vörös szőnyeg feküdt. Erre meredt Friedemann ur tekintete, míg a szolga visszajött és azt mondta, hogy a nagyságos asszony kéreti, fáradjon fel hozzá.

Fenn, a szalónajtó előtt, ahol botját letette, egy pillantást vetett a tükkörbe. Arcza sápadt volt és vörös, gyűrött szemei fölött verejtékes homlokára tapadt haja; keze, melyben a cilinderet tartotta, folyton reszketett.

A szolga kinyitotta a szalón ajtaját és Friedemann ur belépett. Meglehetősen tágas, félhomályos szobába jutott; az ablakok el voltak függönyözve. Jobbra zongora állt, és a szoba közepén barna selyemmel bevont karosszékek

csoportosultak a kerek asztal körül. A bal oldalfal mellett álló diván felett egy tájkép függött, nehéz aranykeretben. A tapéta is sötét volt. Háttérben, az erkélyen pálmák álltak.

Egy pillanat eltelt, míg Rinnlingenné kitarta a jobb-oldali ajtó két szárnyát és a vastag barna szőnyegen zajtalanul Friedemann ur felé ment. Az asszony igen egyszerű, fekete-beres kockás ruhát viselt. Az erkélyről fénykéve hullott be, melyben a porszemek fel-le táncoltak; ez a fény egyenesen az asszony nehéz, vörös hajára esett, úgy hogy az egy pillanatra aranyszínben lángolt fel. Különös szemeit fürkészve nyugtatta Friedemann uron és alsó ajkát, mint rendesen, előretolta.

— Nagyságos asszonyom, — kezdte Friedemann ur és felpillantott rá, mert csak melléig ért neki — én is tiszteletemet óhajtottam tenni. Mikor nagyságos asszonyom nővéreimet kegyeskedett meglátogatni, fájdalom, nem voltam otthon és ... őszintén sajnálom ...

Abszolúte nem tudta, mit mondjon még, de az asszony csak állt és kérlelhetetlenül nézett rá, mintha kényszeríteni akarná, hogy tovább beszéljen.

Friedemann urnak fejébe szállt a vér.

— Még gyötörni, csufolni akar! — gondolta magában — átlát a lelkemen! Hogy reszket a szeme! ...

Végre az asszony tiszta, kedves hangon megszólalt:

— Igen szeretetreméltó öntől, hogy eljött. Én is igen sajnáltam, hogy nem találhattuk önt otthon. Szíveskedjék helyet foglalni.

Rinnlingenné melléje ült, karjait a szék oldalára fektette és hátradőlt.

Friedemann ur előregörnyedve ült és czilinderét két térde közt tartotta.

Az asszony így szólt:

— Kedves nővérei egy negyed órával ezelőtt itt jártak és azt mondták, hogy kegyed beteg.

— Valóban úgy is volt, — felelte Friedemann ur — ma reggel nem jól éreztem magam. Azt hittem, nem távozhatom hazulról. Bocsásson meg, nagyságos asszonyom, a késedelemért.

— Még most sem valami egészséges a színe — szólt az asszony teljes nyugalommal és folyton nézte a férfit. — Sápadt, a szemei gyuladtak. Egészségi állapota úgy-e bár még sok kívánni valót hagy hátra?

— Oh ... — dadogott Friedemann ur — úgy általában meg volnék vele elégedve ...

— Én is sokat betegeskedem, — folytatta az asszony és szemét nem vette le Friedemann urról — de senki észre nem veszi. Ideges vagyok és a legkülönösebb állapotok szoktak erőt venni rajtam.

Elhallgatott, fejét mellére csüggesztette és várakozó pillantással nézte végig látogatóját. De az semmit nem felelt.

Csendesen ült és elgondolkodott, szemét tágra nyitva, az asszonyt nézte. Mily furcsán beszél és tiszta, zavartalan hangja mily kellemesen érintette Friedemann urat.

— Azt hiszem nem tévedek: ön tegnap az előadás vége előtt hagyta el a színházat.

— Igenis, nagyságos asszonyom.

— Nagyon sajnáltam. Áhítatos szomszédunk volt, ámbár az előadás nem volt jó, vagy legfeljebb relative volt az. Szereti a zenét? Zongorázik?

— Egy keveset értek a hegedűhöz, — felelt Friedemann ur — azaz hogy ... majdnem semmit ...

— Hegedül? — kérdezte az asszony és tekintete elsiklott mellette és a levegőbe meredt. Elgondolkodott.

— Hiszen akkor néha-néha együtt játszhatnánk — mondta hirtelen. — Kicsit tudok kísérni. S örvendének, hogy találtam itt valakit ... Eljön?

— Örömmel állok nagyságos asszonyom rendelkezésére — mondta Friedemann ur, mintha álmodnék.

Szünet támadt.

Ekkor hirtelen megváltozott az asszony arczkifejezése. A férfi látta, hogy torzul alig észrevehetően kegyetlenül gunyossá, hogy irányul reá valami különös reszketéssel a szeme, úgy mint már kétszer ennekelőtte. És Friedemann ur arcza izzóvörös lett s nem tudván hová forduljon, teljesen tanácstalanul és magánkívül fejét egészen válla közé huzta be és gyámoltalanul bámult a szőnyegre. De rövid borzongás gyanánt végigcsörgedezett ismét testén az a tehetetlen édesen gyöttrő düh ...

Amikor kétségbeesett elhatározással újra fölemelte tekintetét, az asszony már nem nézett reá, hanem nyugodtan elpillantott feje fölött, egyenesen az ajtóra. Friedemann ur nehezen tudott néhány szót kihozni:

— És nagyságos asszonyom meg van elégedve eddig a városunkban való tartózkodással?

— Oh, — szólt közönyösen Rinnlingenné — hogyne volnék? Semmi okom reá, hogy ne legyek. Természetesen úgy érzem magam kissé, mintha szorongatnának, megfigyelnének, hanem ... Egyébiránt — folytatta aztán — mielőtt elfeledném: legközelebb meghívunk néhány urat és hölgyet magunkhoz, egy kis, fesztelen társaságot. Kis zene lehetne, kicsit beszélgethethénk ... Azonfelül van a ház mögött egy meglehetősen csinos kertünk; le a folyóig ér. Egyszóval: ön és kedves testvérei kapni fognak még meghívót is, amint ez magától értetődik, de már most is kérem jöjjön el; lesz szerencsénk úgy-e bár?

Alighogy Friedemann ur köszönetet mondott és megjelenését megígérte, a kilincset erőlesen lenyomta valaki és az alezredes lépett be. Az asszony és Friedemann ur felálltak és mig Rinnlingenné bemutatta az urakat egymásnak, a férj mindkettőjük előtt egyforma udvariassággal hajtotta meg magát. Az alezredes barna arcza a nagy melegtől egészen fényes volt.

Miközben keztyűjét lehuzta, erőteljes éles hangon beszélt Friedemann urhoz, aki tágranyílt, gondolat nélküli pillantással nézett fel reá s folyton azt várta, hogy ez a magas ember jóakarólag vállon veregeti.

Azonban az alezredes két sarkát katonásan összecsapva kissé előrehajlott testtel feleségéhez fordult és fel-tűnően szelid hangon megkérdezte:

— Megkértem, édesem, Friedemann urat, hogy legyen kis összejövetelünkön? Ha nincs ellenedre, úgy gondolom, nyolcz napon belül megtartjuk. Remélem, az idő kellemes marad, s künn is tartózkodhatunk majd a kertben.

— Ahogy néked tetszik — felelte Rinnlingenné és elnézett férje mellett.

Két perczczel azután Friedemann ur elbucsuzott. És amint az ajtónál meghajtotta magát, tekintete találkozott az asszony szemével, mely kifejezéstelenül rajta nyugodott.

XIII.

Friedemann ur elment, de nem vissza a városba, hanem öntudatlanul is arra az útra tért, mely a fasorból elágazva a folyó partján huzódó falsánczhoz vezetett.

Jól ápolt gyepágycsok, árnyékos ösvények és padok voltak ott.

Gyorsan és szinte eszméletlenül haladt előre, egyetlenegyszer sem vetve föl szemét. Tűrhetetlen melege volt és úgy érezte, mintha lángok csapkodnának fel belsejében és fáradt agyában kérlelhetetlenül lüktetett a vér ...

Talán még most is magán érezte az asszony tekintetét? De nem úgy, mint legutoljára: üresen, kifejezéstelenül, hanem mint előbb: azzal a reszkető kegyetlenséggel, melylyel különösen nyugodt beszéd kíséretében rátapadt ...

Oh, talán gyönyörűséget talált benne az asszony, hogy őt tehetetlenné tegye, magán kívül ragadja? Nem érezhetett, ha már átlátott rajta, némi kis részvétet iránta?

Friedemann ur fel és alá járt a zöld mohával benőtt fal mellett, majd leült egy padra, mely félkörben jázminbokrokkal volt körülveve. Köröskörül mindent édes fülledt illat töltött be. Előtte a reszkető vizre a nap tüzött alá.

Mily fáradtnak, agyonhajszoltnak érezte magát Friedemann ur és mégis mily gyötrelmes izgalom forrongot lelkében. Nem az lett volna-e a legjobb, ha még egyszer körültekint, aztán belemerül a csendes vízbe, hogy rövid szenvedésétől megszabadulva, a nyugalomba meneküljön át?

Oh nyugalom, nyugalom! — csak nyugalom után sóvárgott. — De nem az üres, a süket semmi nyugalmára, hanem lágy, jó és csendes gondolatokkal tele békességre!...

Az élethez ragaszkodó egész gyöngéd szeretete átremegett valóján e pillanatban és mélységes vágya elvesztett boldogsága után. De aztán körültekintett és látta a természet hallgató, végtelenül közömbös nyugalmát, látta hogy' hajladoznak a fűszálak, hogy állnak a virágok azon a helyen, ahol kelyhüket kitérták, s ahol majd el kell hervadniok; látta, hogy minden, minden meggörnyed, néma megadással, a lét előtt — és hirtelen elfogta a szükségességgel való megbarátkozás, a beleegyezés érzete, mely mindig bizonyos fölényt tud adni minden sorscsapással szemben.

Visszagondolt harminczadik születésnapjának arra a délutánjára, melyben a béke birtokától boldogan azt hitte, félelem és remény nélkül tekinthet végig élete hátralevő esztendein. Sem fényt, sem árnyat nem látott benne; minden homályos derengésben feküdt előtte s hátul a messzeség sötétjébe mosódott és ő nyugodt, biztos mosolylyal nézett eléje az éveknél, melyek még eljövendők voltak — oh be régen is volt ez!

S ime eljött ez az asszony, el kellett jönnie, ez volt az ő sorsa, ez az asszony az ő sorsa, csak ez! Nem érezte-e Friedemann ur ezt mindjárt az első pillanatban? Ez az asszony megjött s bár ő védeni próbálta nyugalmát, — mindaz, amit ifjúsága óta elnyomott magában — mert érezte, hogy kint és halált okoz neki — fel kellett hogy lázadjon benne ezért az asszonyért. S most iszonyu ellenállhatatlan hatalommal kapcsolja át ez az érzés, hogy tönkre juttassa!

Tönkre fogja juttatni, — ezt bizonyosan tudta.

De miért küzdjön még önmagával, miért gyötörje lelkét? Menjen minden a maga útján. És ő is menjen a kiszabott ösvényen, behunyván szemét a mögötte tátongó szakadék elől, engedelmeskedve a sorsnak, engedelmeskedve a tulerős, kínzóan édes hatalomnak, amelytől szabadulni lehetetlen.

A víz villogott, a jázmin tovább lehelte erős, fülledt illatát, a madarak csicseregtek a körötte álló fákon, melyek lombján átfénylött a sulyos, bársonykék mennyboltozat. A kis, pupos Friedemann ur pedig még sokáig ott ült a padon. Előregörnyedten ült ott, homlokát két kezére hajtva.

XIV.

Abban mindenki egyetértett, hogy Rinnlingenéknél pompásan érzik magukat az emberek. Körülbelül harminczan ültek a hosszú, izlésesen diszitett asztal mellett, mely a tágas ebédlőben állott; az inas és két szolga már a fagyaltot hordta körül, a termet pohárcsörgés, tányérsörgés, ételek és parfümök meleg illata töltötte be. Derék nagykereskedők feleségükkel, leányaikkal, voltak itt együtt; azonfelül a helyőrség csaknem valamennyi tisztje, egy öreg, közkedvelt doktor, több ügyvéd és mindenki, akit a felsőbb körökhöz számítottak. Egy matematikus tanárjelölt, az alezredes unokaöccse, aki éppen látogatóban járt rokonainál, szintén jelen volt; a legmélységesebb beszél-

getést folytatta Hagenström kisasszonnyal, aki szemben ült Friedemann ural.

Ez utóbbi szép bársonypárnán ült, az asztal alsó végén, a gimnázium igazgatójának nemszép felesége mellett, nem messze Rinlingennétől, akit Stephens konzul vezetett az asztalhoz. Bámulatos, mily változás történt e nyolcz nap leforgása alatt a kis Friedemann ural. Vagy talán a fehér gázizzófény okozta, hogy színe oly ijesztően sápadtnak látszott; de arcza tényleg beesett volt, vörösré gyuladt és sötét karikákkal körülvelt szemeiben kimondhatatlan bánat sugárzott, úgy tünt föl, mintha teste nyomorékabb volna, mint valaha. Sok bort ivott s nagynéha intézett egy-két szót szomszédnőjéhez.

Rinlingenné asszony még egyetlen szót sem váltott az asztalnál Friedemann ural; most az asszony előrehajolt kissé és odaszólt hozzá:

— Hiába vártam önt a napokban, — önt és hegedűjét.

Friedemann ur egy pillanattal teljesen értetlenül bámult rá, mielőtt felelt volna. Rinlingenné világos könnyű ruhát viselt, mely fehér nyakát szabadon hagyta, s egy teljesen kinyitott Maréchal Niel rózsza volt ragyogó hajába tűzve. Arcza ma este kissé nekípirosodott, de mint mindig, most is kékes árnyékok feküdtek szeme sarkában.

Friedemann ur tányérjára nézett és valamit motyogott feleletül, ami után az igazgatónének arra a kérdésre kellett válaszolnia, szereti-e Beethovent. Ekkor az alezredes, ki az asztalfőn ült, egy pillantást vetve feleségére, koczogott poharán és így szólt:

— Uraim, azt indítványozom, hogy kávékat másutt igyuk meg; egyébként ma este a kertben sem eshetik kellemetlen tartózkodás, aki tehát egy kissé friss levegőre vágyik, szívesen vele tartok.

A beállott csendben Deidesheim hadnagy, csupa illendőségéből, valami élczet bocsátott szárnyra, úgyhogy a társaság vidám nevetéssel kelt fel helyéről. Friedemann ur az utolsók közt hagyta el nénjeivel a termet, átvezette őket az ónémet szobán keresztül, melyben már dohányozni kezdtek, a homályos, kényelmes lakószobába és elbucsuzott tőlük.

Friedemann ur gondosan volt öltözve; frakkja kifogástalan, inge vakítóan fehér volt, keskeny, szépenformált lábán lakkcipő fénylett. Néha látni lehetett, hogy piros selyemharisnyát hord.

Kitekintett a folyosóra és látta, hogy nagyobb csoportok már a lépcsőn lefelé a kertbe indulnak. Ő maga azonban szivarjával, kávéjával az ónémet szoba ajtajához ült, mely mellett néhány ur beszélgetve állott és benézett onnan a lakószobába.

Jöbbrá, közvetlen az ajtó mellett egy kis asztal körül társaság ült, melynek középpontját a matematikus képezte, aki nagyélénken beszélt valamit. Azt állította, hogy egy ponton át egy egyeneshez több párhuzamost lehet vonni. Hagenströmné hangosan felkiáltott:

— Lehetetlen!

És a diák oly pompásan bebizonyította, hogy mindenki úgy tett, mintha értené.

A szoba háttérében azonban, az ottománon, mely mellett az alacsony vörösernyős lámpa állott, a fiatal Stephens kisasszonnyal beszélgetve ült Rinnlingen Gerda. A sárga selyem vánkásra kissé hátradülve, egyik lábát a másikra vetve, lassan szítt egy cigarettát és füstjét orrán át bocsátotta ki, miközben alsó ajkát előretolta. Stephens kisasszony egyenesen ült előtte, mintha fából volna faragva és félénk mosolylyal válaszolt kérdéseire.

Senki sem figyelt a kis Friedemann uralra és senki sem vette észre, hogy nagy szemeit folyton Rinlingennéire irányítja. Hanyag testtartással ült ott és nézte az asszonyt. Semmi szenvedélyes nem volt tekintetében s fájdalom is

alig; valami tompa, valami halott borongott benne, valami ernyedte erő és akarat nélkül való önmegadás.

Körülbelül tíz perc tellett el így: ekkor Rinnlingenné hirtelen fölkelt s anélkül, hogy rátekintene, mintha az egész idő alatt titkon megfigyelte volna, egyenesen feléje ment és megállt előtte. Friedemann ur felállt, feltekintett az asszonyra és ezt hallotta:

— Volna kedve a kertbe lekisérni, Friedemann ur?

És Friedemann ur így felelt:

— Örömmel teszem, nagyságos asszonyom.

XV.

— Még ön nem látta kertünket — mondta a lépcsőn az asszony. — Meglehetősen nagy. Remélhetőleg még nem sok ember van lenn; szeretnék egy kissé föllélekzeni. Evés közben fejfájást kaptam; talán tulságosan erős volt a vörös bor... itt, ezen az ajtón kell keresztülmennünk.

Üvegajtó volt, melyen át az előcsarnokból kis, hűvös folyosóra jutottak; néhány lépcső aztán a szabadba vezetett.

A csodaszép csillagos, meleg éjszakában erős illat özönlött minden virágágyból. A kert teljes holdfényben terült el, és a fehéren világító kavicsos utakon a vendégek beszélgetve, szivarozva bolyongtak. Egy csoport a szökőkút körül gyűlt össze, ahol az öreg közkedvelt orvos általános kacaj közepette papirhajókat eregetett a vízre.

Rinnlingenné könnyü fejbólintással haladt el mellettük és a távolba mutatott, ahol a diszes illatos virágoskert parkká sötétedett.

— A középső fasoron lemegyünk, — mondotta.

A bejárónál két alacsony, széles obeliszk állott.

Lenn, a zsinóregyenes gesztenyesor végén zöldes és fehér fényben a folyót látták csillámlani. Köröskörül homály derengett és hűvös volt. Itt-ott egy mellékut ágazott el, mely ivben ugyan, de szintén a folyóhoz vezetett.

Hosszu ideig egyetlen hang sem hallatszott.

— A víz mellett — szölt Rinnlingenné — csinos helyecske van, ahol már sokszor üldögéltem. Ott egypár perczig cseveghetnénk. — Nézze, néha-néha átvillan egy csillag fénye a lombon.

Friedemann ur nem felelt és a zöldes, villogó felületre nézett, melyhez közeledtek. A tulsó partot, a sánccokat meg lehetett különböztetni. Amint a fasort elhagyták és a gyepre léptek, mely a folyóra lejtett, így szólott Rinnlingenné:

— Innen kissé jobbra van a mi helyecskénk; lássa, nem foglalták el.

A pad, melyre leültek, hat lépésnyire a fasortól háttal állt a parknak. Itt melegebb volt, mint a lombos fák között. A tücskök czirpeltek a füben, mely közvetlen a víz partján zöld kákába ment át. A holdfényes folyam lágy világos-ságot szórt.

Mindketten hallgattak egy darabig és a vízre tekintettek. De aztán lelke mélyéig megrázva figyelt Friedemann ur az asszony hangjára, arra a hangra, melyet egy héttel előbb hallott már, arra a halk, gondolkodó, lágy hangra, mely ismét annyira hatott rá.

— Mióta van ez a testi hibája, Friedemann ur? — kérdezte Rinnlingenné. — Vele született?

Friedemann ur nyelt egyet, mert toroka mintha el lett volna szorulva. Aztán halkan, illedelmesen felelt:

— Nem, nagyságos asszonyom. Gyermekkoromban leejtettek. Abból származik.

— És most mennyi idős? — kérdezte tovább az asszony.

— Harmincz éves vagyok, nagyságos asszonyom.

— Harmincz éves, — ismételte az asszony — és ön nem volt boldog e harmincz év alatt?

Friedemann ur fejét rázta, ajka reszketett.

— Nem, — mondta azután — hazugság volt és képzelődés.

— Tehát azt hitte, hogy boldog, — kérdezte Rinnlingenné.

— Megpróbáltam azt hinni.

És az asszony így felelt:

— Derék dolog volt.

Egy pillanat telt el.

Csak a tücskök czirpeltek, s mögöttük halkan suhogott a lomb.

— Kissé érték a boldogtalansághoz, — mondta az asszony. — Ilyen vizparti nyári éjszakák a legjobbak ellene.

Friedemann ur nem felelt erre, hanem gyenge mozdulattal átmutatott a tulsó partra, mely békés homályban feküdt.

— Ott ültem a multkor, — szölt azután.

— Mikor tőlem elment? — kérdezte Rinnlingenné.

Friedemann ur bólintott.

De aztán hirtelen összerázkódott és felugrott helyéről, felzokogott és egy hang, panaszos hang tört ki torkán, jajongó hang, melyben mindamellet volt valami megváltó, és földre rogyott az asszony előtt. Kezével érintette az asszony kezét, mely mellette pihent a padon, s míg ezt megszorította s a másikat is megragadta, míg ez a kicsiny, teljesen nyomorék ember reszkető, vonagló testtel térdelt az asszony előtt és arcát ölébe hajtotta, nem is emberi, ziháló hangon hörögte:

— Hiszen tudja... Hagyj... Már nem birom... Istenem... Istenem...

Az asszony nem tartotta távol magától, de le sem hajolt hozzá.

Magasan, kiegyenesedve, kissé hátratámaszkodva ült és kicsiny, csaknem egymás mellett fekvő szemei, melyekben mintha a víz nedves fénye tükrözött volna, mereven, figyelmesen előre tekintettek, fölötte el, a távolba.

Aztán hirtelen, egyetlen lökessel, rövid, büszke megvető nevetéssel, kirántotta ujjait a másíknak forró kezéből, megkapta karjánál, oldalvást a földre taszította, felugrott és eltűnt a fasorban.

Friedemann ur ott feküdt, arcczal a füben, kábultan, magánkívül és vonaglás futott minden pillanatban testén keresztül.

Felvánszorgott, két lépést tett, ismét lerogyott.

A víz mellett feküdt.

Mi történt voltaképen lelkében a következő másodperczek alatt? Talán az a kéjes gyűlölet, melyet akkor érzett, mikor asszony pillantásával megalázta, most, mikor a földön hentergett, miután az úgy bánt el vele, mint egy kutyával, örült dühvé fokozódott, melyet tombolni kellett hagynia, még ha önmaga ellen is?... Talán önmagától úgy megundorodott, hogy utálat arra szomjazott, hogy magát megsemmisítse, darabokra tépje, eltörölje...

Hasán csuszott még lejjebb, föltámasztotta felső testét és a vízbe vetette. Fejét nem emelte fel többé; még a parton fekvő lábait sem mozdította meg.

A víz csobogására a tücskök egy pillanatig elnémultak.

Aztán folytatták czirpelésüket, a park halkan suhogott és a hosszú fasoron végig elfojtott kacaj hangzott alá...

(Vége.)

Akit szeretünk, kedvesebb attól a tövis, mint a rózsa attól, aki közömbös. előttünk.

*

A szerelem előbb sóhaj, aztán óhaj s végül — oh jaj!

Jörgné Draskóczy Ilma.

Sándor János.

Nyáron, vasárnap délutánonkint, a legnagyobb tolongásban a légykedvvel egy apa, egy anya és öt gyerek szokott a vurstlin mulatozni. Kitűnő mulatság ez, csak egy kicsit eltér a park-klub stílusától. Különösen nem arra való, hogy az embert lássák benne. Ezt a családot azonban látják és ismerik: Sándor János a feje, a belügyi államtitkár, az a rettenetes ember, aki most a választásokat intézi, aki kerületeket osztogat, jogokat koboz, meggyőződést presszionál, lelkeket vásárol. Vajjon ki hiszi? Legkevésbé az, aki mondja.

Hogy azonban igazságtalan ne legyenek, róla nem igen mondják. Egy államtitkár, akit a választások harcában is kimélnék, majdnem olyan unikum, mint egy méltóságos ur, akinek Paprika Jancsi és Barokaldi a vasárnapi mulatsága. Nem igen bántják, nem igen lehet bántani. Ha Tisza István az erős kéz, úgy ő a keztyű rajta. Egy végtelenül finom ur, aki a megdöbbenésig szerény. Mintha nem is érezné, hogy a belügyi államtitkár kezében mekkora hatalom van, csak azt, hogy a hatalommal mekkora súly nehezedik rá. Most pedig, a választások alatt, az intéző triumvirátusnak ő az egyik tagja, az, akinek mindent kell tudnia és mindenkit ismernie. És ő tud is mindent és ismer is mindenkit s anélkül, hogy alkalmazkodnék, anélkül, hogy kedveskedne, mindenkinek a nyelvén tud beszélni s akit rossz kerületbe küldött, az ott épp oly boldogan remél, mint akit jó kerületbe küldött, mert lehetetlen, hogy amit ez a szimpátiikus, egyszerű uri ember ad, ne legyen jó.

Roppant jellemző egyéni kvalitására és hivatali képességére, hogy a leggyűlöletesebb személyi hajsza idejében Sándor Jánosnak nevezik őt, nem pedig Tisza István sógorának. Soha Sándor Jánosban nem látták és nem tudták vele rágalmazni, hogy személyében a sógort tette volna meg Tisza István államtitkárának. Tudja mindenki, hogy hivatottsága oly nagy, hogy a rokoni köteléknek nem volt szabad akadályául szolgálni pozíciójának. Széll Kálmán alatt is sógora volt Tisza Istvánnak és mégis a személyekben roppant cirkuimspektusos államférfiu fölhozatta a megyéből, évszámra itt tartotta a főügyész Sándor Jánost, hadd csinálja meg az egész ország számára, amit különben csak a megyéjének csinált volna, a jó, a megbízható, az olcsó és egyszerű közigazgatást. Sándor János csinálta meg Széll Kálmán alatt a közigazgatás egyszerűsítését, melyet oly nagyon magasztaltak és olyan nagyon lehordtak. Hogy melyiknek van igaza, azt nem tudom, de hogy annyira hajbakaptak rajta a szakemberek, mutatja, hogy a dolog nem csekélység.

Denique, a magyar közéletben egy férfi, akit nem gyűlölnék, nem rágalmaznak, nem akarnak megölni és mégsem jelentéktelen. Mi lelte a mi Dantonjainkat, hogy ennek az egy embernek megbocsátják az erőnyeit. Biz én nem tudom, tán az teszi, hogy olyan jó ember s annyira megérezni rajta, hogy jó. Csak beházásodott a Tiszacsaládba, mégis rajta van a családnak pecsétje: az egyszerűsége, nagy bensősége övéi iránt, polgári erőnyeai a főuri élet föltételei közepette. S nekem beszélhetnek akár-

mit, az olyan ember kezében, aki vasárnap délután a városligetbe viszi gyerekeit, semmiféle polgári jog el nem tipródik. Ahhoz, hogy visszaéljen, tulságosan egyszerű, de ahhoz, hogy balek legyen, tulságosan okos.

*
*
*

Jobbról a harmadik ágyu.

— A »Háboru és Béke« néhány ismeretlen fejezete. —

I.

Nikolaj Szergejevics Perebinszov, a császári gárda tüzérezred hadnagya. lerugta magáról a paplant és kiugrott az ágyból. Az ébresztőóra még mindig berregett és Nikolajnak első gondja volt ennek a vasnyelvű kakasnak befogni a száját. Aztán az álmoságtól támolyogva az ablakhoz ment és felhuzta a rolétát.

— Maria Pavlovna! — kiáltott.

A hangja rekedt volt. A szemhéjain égett a félbemaradt álom, a tenyere forró volt. A gyomrában valami sajátos forróságot érzett. Ez még mindig az Obracsevbora volt, amely kutyául rágta a belső részeit.

— Maria Pavlovna!

Most még erősebben kiáltott az ajtó felé. Krárogott és köpött. A kezefejevel megdörzsölte a szemét és kinézett az ablakon. Az égen szürke alapon fehér felhők usztak. A szemközti levő kaszárnya felső emeletein a téli reggel bágyadt sárga fényében ragyogtak az ablakok.

Csöndesen lépett be Maria Pavlovna, az öreg gazdasszony. A teát hozta.

— És tiszta alsó ruhát adj, Marusa. És még egy kanálra való rumot a teába. És itt van pénz, délelőtt veszel tíz szál szép rózsát és a névjegyemmel elviszed a szöke Obracsevnénak. És ebédután befütesz, megveded az ágyat, mert hazajövök és lefekszem.

Ujra krárogott, újra köpött, aztán neki ült a forró teának. Aztán az órára nézett és öltözködni kezdett. Mikor a székre kikészített gárdatüzéri egyenruhát meglátta, elszorult a szíve.

— Maria Pavlovna — mondta — elmégy az anyámhoz is. Nem mondasz neki semmit, csak elmégy hozzá. Megcsókolod a kezét, Maria Pavlovna.

Az öregasszony beletette a kanalat a findzsába és kiment. De nemsokára visszajött.

— Gróf Kutaizow szolgálja van itt.

— Mit akar?

— Semmit. Csak azt mondta: mondjam meg, hogy itt volt. Már el is ment.

Most reszketni kezdett a térde Nikolaj Szergejevicsnek. Ugy elgyöngült a lába, hogy le kellett ülnie.

— Egy pohárka rumot, Marusa!

Felhajtotta.

Felcsatolta kardját, a zsebkendőjére néhány csöpp *foin coupé*-t csöppentett, megnézte a körmét, melyet tegnap csiszolt meg a manikűr, s azzal odaállt Maria Pavlovna elé.

— Rendben van — monda az öreg asszony, és levette az egyenruháról az egyetlen pelyhet, ami rajta volt.

— Rendben van — ismételte gépiesen Nikolaj Szergejevics és elment, ki, a derengő téli reggelbe.

II.

A diplomaták a Miklós-teremben gyűltek össze. Csöndes, diszkrét zsongás volt a teremben, az érdemrendes, frakkos urak, mintha nem is tudtak volna hangosan beszélni. Csak itt-ott hallatszott néhány megjegyzés:

— *Je n'ai jamais pu concevoir, comment la comtesse Berezow s'est décidée à épouser cet ours mal-léché!* — mondta a német nagykövet egy szőke fiatalembernek, akinek egy vágás volt az arcán.

A szőke fiatalember megsimogatta az érdemjeleit és halkán, mosolyogva felelt:

— *Un personnage complètement stupide et ridicule! Et joueur à ce qu'on dit.*

Azzal egy más csoporthoz lépett. A francia nagykövet, egy pipaszárlábu öreg ur, halkán magyarázott valamit a körülötte állóknak.

— A lábam fáj — mondta. — *Ces vibrations des nerfs*, ez mindig rosszat jelent nálam.

— *Prenez de l'aspyrine* — szólt a szőke ifju. — Én mindig azt szedem *contre des rhumatismes*. Higgye el Excellenciád, ez pompás szer. *Il n'y a rien, qui restaure mieux.*

Egy harmadik csoportban az Uproxin hercegnő estélyéről beszélgettek. Megállapították, hogy az Anna Katarinovna ruhája csudálatosan szép volt.

— *Quelle couleur!* — mondta egy tömzsi emberke, akinek az ingmelle alig látszott ki a sok rendjel alól.

— Gyönyörű szín — jegyezte meg egy udvari méltóság. — Egyike a legszebb sötét rózsaszíneknek, amiket valaha láttam. *Couleur cuisse de nymphe effrayée...*

Megsörrent az ablak. Néhányan oda se néztek, abban a hitben, hogy valaki leütött valamit. De rögtön utána, a pillanat századrészének ideje alatt, a csillár is megsörrent. A hatalmas, nagy üvegalkotmányról hullani kezdtek a prizmák. És egy nagy darab vakolat zuhant le a mennyezet aranyos czirádái közül és szétlapult, elomlott a tükörsima parketten.

— *On a tiré!* — kiáltott fel a francia nagykövetség tanácsosa, az etikett ellenére.

Mind az ablakhoz siettek. A palota előtt bágyadt napfényben a czári testőrök sisakjai villogtak. Lenn nyugalom volt. Négyszögekben állottak a csapatok s a kordonok geometriai ábrákat mutáltak innen felülről. A Néva tulsó partján, a börzepingalota előtt, nyolcz ágyu állott. Füst terjengett az ágyuk fölött.

— *Venez voir* — mondta siri hangon az osztrák-magyar attasé — *le drapeau de Saint-Georges est troué!*

Tágra meresztett szemmel nézték a czári sátor tetején lengő zászlót, mely át volt lyuggatva s melynek egyik sarka rongyokban fityegett alá.

— *Décidément, un coup de canon* — mondta a kis tömzsi, elsápadt és keresztülfurva magát a tömegben, kiment a mellékszobába. Az ajtónál két német diplomata állott. Az egyik halvány volt és németes kiejtéssel kérdezte:

— *Qu'est ce que c'est?*

A kis tömzsi megfogta a karját és huzta magával.

— Jöjjön — mondta neki — énnekem a hideg szaladgál a hátamban. *On tire sur le palais.*

Többen is mentek az ajtó felé. A beütött ablakon fagyos szél süvített be. A spanyol nagykövet megtörülte a monokliját és így szólt:

— Ez szokatlan dolog. *Est-ce un attentat?*

És ő is a mellékszoba felé tolongott. Összeszorultak a kis teremben és a csilláros nagy Miklós-terem üresen maradt. Tükörfényes padlóján egy nagy darab vakolat, a mennyezetén nyílt seb, az üvegprizmás csilláron foghijas prizmasorok... Hideg szél füttyült be a törött ablakon...

III.

A Néva tulsó partján tiszték mentek az ágyuk felé.

— Kérem a harmadik üteg parancsnokát — mondta az egyik.

— Mihajlovics Szergiusz! A nagyherczeg! — mondta egyik tüzérhadnagy a másíknak.

A nagyherczeg néhány szót váltott a tisztekkel, aztán visszament a hidon. Egy tábornok lovagolt az ütegekhez:

— Davidov kapitány, ön a tiszt urakkal együtt itt marad további intézkedésig. Bolosev őrnagy jobbról a harmadik löveg mellé áll és nem mozdul onnan. A legénység sorakozz, hátra arcz és...

Intett.

A tüzéreket közrevették.

Nikolaj Szergejevics Perebinoszov merev vigyázzállásban állt és összeszorította a két térdét, hogy ne reszkessen.

Davidov kapitány a tisztjeihez lépett:

— Karzev vezérkari kapitány, gróf Kutaizow, Perebinoszov, Miller, Roth I. és Roth II. hadnagyok...

Elfulladt a hangja. A tiszték sorban állottak és mereven néztek rá. Bolosev őrnagy jobbról a harmadik ágyu mellett állt és rátette fehérkeztyüs kezét a hideg bronzra... Mindenki hallgatott.

Fenn, a Miklós-terem melléktermében egy nagy csoportta olvadt az iménti több kisebb csoport, kifejezéseül annak, hogy a beszélgetés több témája egygyé redukálódott. A kis tömzsi még innen is tovább akarta huzni a németeket.

— Nekem elég volt — mondta. — *J'en ai juste assez. J'ignore, comment vous envisagez la chose, mais de ma part, j'en ai juste assez...*

Az utczáról dübörgés hallatszott fel. A nyolcz ágyu ment haza, a kaszárnnyába. A harmadik ágyu mellett egy hideg tekintetű tiszt lovagolt.

— *Le major Bolosev* — szólt az egyik diplomata, aki lenézett az ablakon.

Az ágyuk mellett sebes vágatásban egy század kozák repült el. Átvágtattak a hidon, s ott elvesztek a napfényes déli ködben.

Megtalálta és lefordította:

Vessző.

A tudomány jegyében.

Az éther.

Az irodalmi kecses kifejezések között két olyan szó nyert polgárjogot, amelyet a tudomány elébb-utóbb hihetőleg ki fog üzni a képzelet szent berkeiből. Én ugyan azt sem tudom, hogy vajjon ezen »berek« is nem szintén csak épp oly jövevény az irodalmi kecsességek szótárában, mint amelyekre majd rácsélzok, de alapos a gyanum, hogy ha valahol ott a vidéken azt kérdeznők:

— Merre van a legszebb berek? — biz inkább olyasmit vélnének, hogy ugyan mit is brekeg a költői nyelvet kedvelő kérdező.

Az ezuttal czélba vett két költői műkifejezés: az éther és az ozonnal áll kapcsolatban. Étheri lény! — van-e, ki e hölgyet nem ismeri? Ozondus szellő! vajjon ki ő, ki lelkevel ott nem járt!

Végezzünk elébb az ozonnal. Erről képzelnek valami csuda illatot. A természet parfümjének ez a marqueja. Állítólag virágakadáskor, bimbórügyezéskor illatos tőle a lég. Mindebből azonban egy szó sem igaz. Az ozon egyszerűen — büdös.

Az étherről pedig most ugyancsak prózai dolgot kezd leleplezni a tudomány. Eddig azt hittük, hogy az éther, amely a semmiséget betölti, valami olyan isten- vagy Vénusz-lehellet. A legvégtelenebbül materializált semmi. Maga az ür. Csak a legfinomabb lelkek tudnak benne feloldódni. Az imádott hölgyek ismeretlen, soha meg nem fogható és meg nem fejthető legtitkosabb, legköltőibb gondolatai.

Ma meg erről, az örök végtelenségét betöltő étherről azt kezdik kisűtni, hogy az: egy elem. Elem, elem, — lehet-e ennél prózaiabb szó. És még hozzá mit mond róla Mendeljev ur, a kémikusoknak a fejedelme! Hogy a leglustább elem. A legérzékletlenebb. Semmi fogékonysága más becsületes, örökké szerelmes elemek iránt. Egyetlen különös tulajdonsága, hogy ő a legkönnyebb anyag. Az eddig legkönnyebbnek ismert gáznál, a hidrogénnél egy milliószor könnyebb.

A költői szótárban tehát az éther leírásánál ezeket kell majd elősorolni. Mendeljev ur azonban természetesen nem irodalmi szempontból érdeklődött az éther iránt, hanem a tudományos probléma csiklandozta az ő képzeletét is, mint már annyi, sőt valamennyi fizikusét. Mert az éther nélkül semmiféle fizikus nem tud megélni. Nélküle nincs fizika. Senki sem tudná nélküle a világűrön keresztülható fény, hő és villamos jelenségeket magyarázni. Fizikai képzelenség volna sok minden az éther nélkül. És ezért is találták ki, hogy van. Pedig nincs, csak kell lennie. Senki még meg nem állapította, hogy van, avagy szokottabb magyarsággal mondva, hogy »létezik«. A fizika szerint azonban e semmi, tehát a semmi: valami, azaz éther. Tisztán képzeletbeli dolog. És mégis pozitívum. Csak azért képzeletbeli, mert senki nem ismeri. De pozitívum, mert nélküle a valóságok lehetetlenségek.

A valóság például, hogy a fény, a hő a napból a földre ér. Valóság, hogy mindkettő rezgés, hullámozás. Mi hullámozik azonban, ha az űrben nap és föld között semmi sincs? A semmi nem hullámozhat, nem rezghet. Tehát pozitívum, hogy ott van valami és ezt a pozitívumot nevezte el a fizika éthernek.

Eddig mind csak a fizikusok foglalkoztak vele. Most azonban a legelső vegyész-tudós, a Párisban élő orosz Mendeljev mint anyagot vizsgálja.

Ha az éther anyag, mondja ő, akkor a legjelentősebb sajátossága, hogy mindenben keresztülhatol, mert hiszen mindenütt van, ahol mi azt hisszük, hogy nincs, a légüres

térben, az anyagok tömegében, a molekulák között. Tudjuk azonban, hogy némely gázok csakugyan rendkívüli keresztülhatoló képességgel bírnak. A legkönnyebb gáz, a hidrogén, a platinba, vasba, annak molekulái közé behatol. Nyilvánvalóan azért, mert oly higan légnemű, oly parányiak az atomjai, oly könnyű az atomsúlya. Eszerint az éthernek csak még kisebb atomsúlyúnak kell lennie, még parányibb atomjainak és akkor az éther valóság.

Az éther sűrűsége oly végtelenül csekély, hogy észrevehető akadályt nem képez az égitestek mozgásában. A sűrűsége azonban még sem semmi. Mert hiszen a rezgéseinek a hatása, mint fényrezgés, bizonyos kémiai elváltozásokat tud előidézni, azaz egy bizonyos energia által meghatározható. A növényekre, a fényképlemezre ez az energia hatékony. Ez az energia ki is számítható. Ha a víz sűrűségét egynek vesszük, úgy az étherét a tizenhét nullás számmal való törtszám fejezi ki. Ezen számítás szerint az éther épp oly sűrű, mint a levegő harminczhárom mértföld magasságban a föld fölött.

Az éther kémiai tulajdonságai dolgában mindenésetre feltűnő, hogy nemcsak hogy magát az éthert nem ismerjük, de semmiféle vegyületét sem. Ezelőtt kilencz évvel még a lehetetlenségek közé tartozott, hogy legyen a világon olyan elem, amely más elemekkel vegyi összeköttetéseket nem képez. Akkor még megállhatott volna az a föltevés, hogy ha az éther valósággal anyag, úgy, ha magát az éthert nem is, de valamiféle vegyületét mégis csak ismernők. Igen ám, de felfedezték az argont, a héliumot, a kryptont, neont, xenont, csupa oly gázokat, amelyek oly passzívak, oly érzéketlenek, oly lusták, annyira nincs bennük vonzódás más anyagok atomjai iránt, hogy nem is egyesülnek velök. Így az éther is csak ugyanezen elemek csoportjához tartozó lehet, passzivitása tekintetében köztük a legelső.

Midőn pedig Mendeljev ur ezeket szép csendesen elmeséli, azt veti közbe, hogy, igen kérem, az éther is egy olyan elem, amelyet a laboratóriumokban fel fognak fedezni. Ezzel pedig Mendeljev ur olyat mond, ami elnémit. Mert ez az ur ezen a téren már egyszer megtréfálta a világot. Szisztémát talált fel arról, hogy micsoda sajátosságaik szerint, hogy különböznek egymástól egész periodikus arányokban, az elemek. És megmutatta, hogy ebben a szisztémában itt és itt, meg itt van még egy-egy lyuk. Odailik egy ilyen és ilyen sajátossága, ilyen atomsúlyú elem, s azt leírta, hogy annak még lenni kell valahol, ha nem is tudjuk hol. Majd előkerül. Több se kellett ennél, hogy valaki ilyet mondjon. Azonban egypár év múlt és az elemkék mind előkerültek. Szakasztott olyanok voltak, aminőknek Mendeljev apó ígerte. Kívül, belül, még az atomsúlyuk is.

Igy aztán persze hogy nehéz ma Mendeljev urral beszélni, mikor azt mondja, hogy majd megfogjuk az éthert is. Itt a helye a periodikus szisztémában. Legelől, legalul. Tökéletesen odailik mindazokkal a tulajdonságokkal, amelyekkel mint elem ruházható fel.

Ha az éther egy milliomdszor könnyebb a hidrogénnél, akkor teljesen megérthető, hogy oly könnyű, hogy mindenféle égitest vonzóerejét legyőzve szerte oszlik az egész világűrben és így képezi azon hidat, amelyen a fény-sugár a napról, csillagokról hozzánk sétál apró véghetetlen gyors lépéseivel.

Azt mondja Mendeljev, hogy csak az igen nagy atomsúlyú elemek vonzhatják magukhoz az éthert, s csak azok körül támadhat egy bizonyos sűrűsödésük. Ilyen nehéz atomsúlyú anyag például a radium, thorium, cerium. Ezek pedig azok, amik radioaktívok, sugárzók. Nem lehetetlen, hogy az, amit a radium sugárzásaként ismerünk, nem más, mint maga az éther ama megsűrűsödött állapotában s a radiumemanatio: éther. Sőt a nap óriási tömege is az éthernek sűrűdött tömegét köti magához s

talán a nap fénye sem más, mint a megsűrűsödött éther-tömeg.

De már ez csak a következtetések vonalán a végső lehetőségek képe. Nem is hipotézis, hanem csak kép. Sokkal közelebb látszik a nap és a radium fénytünetéhez járnai ama másik új elmélet, a Le Bon-féle, amely a testek dematerializálódását tanítja. Amely szerint az ős állapot az anyagtalan energia s hogy egykor anyag sem volt, csak energia. Hogy az energia változott át anyaggá. Az anyagtalan energia még ma is a: villamosság, illetve ami vele azonos, a fény és a hő. A nap még csak félig materializálódott energia, míg a planétái teljesen, vagy majdnem teljesen materializálódtak. Az energia folyton materializálódik, az anyagban pedig mindenütt benn van a materializálódott energia. Bárhol, bármi változás megy benne végbe, energia nyilvánul, és pedig mindenütt villamosság kíséretében. Villamosság támad minden vegyi folyamatban, minden hőváltozás által előidézett anyagi változásban, ütésnél, hajlításnál. Szóval energia mindenütt van, ahol az anyagok atomjai megmozdulnak s mindenütt villamosság támad. Amikor megdörzsöljük az üveget, ott az atomok indíttatnak utnak, hogy dematerializálódjanak, hogy anyagtalan energiává váljanak: villamossággá.

Igy jut aztán a nagytekintélyű francia fizikus a radium fénysugárzásának a magyarázatához, hogy abban az anyagban még egy tökéletlenül materializálódott anyagot ismerünk, amely még némiképen szórja az immaterialis energiát. Való igaz, hogy villamosság, fény és hő sugárzik belőle. És való igaz, hogy az anyagtalan villamosságot anyagtalan fénynek lehet átváltoztatni, az anyagtalan fényt villamossággá, mindkettőt hővé. A Le Bon-féle hipotézis áll, megdöntve még nincs s megdőbbentően valószínű.

Észerint tehát a nap még nem teljesen materializálódott energia, míg Mendeljev sejtése szerint a fény jelenségeinek magyarázata »talán« az éther. Igaz, hogy Mendeljev még nem tudott akkor erről a legujabb tudományos szenzációról, a dematerializálódás elméletéről. A fontos az ő dolgában csak az, amit az étherről mint elemről mond.

Myjun.

Korteselet.

A külteleken.

(A Terézváros egyik regényes fekvésű kültekén, a *Végórához* című vendéglőben. Avasszagu ivószoba, jobb oldalt pléh sön-téssel, amelyen reczés spriczeres-poharak és csorba sörös-kriglik állanak. A falakon egyszerű humor képek, így egy arczkép ezzel az aláírással: §. 13. *Kibicz fogd be a szádd!*, egy tájkép, amelyen egy szarvas a jóízűen falatozó vadásztársaságot fel-löki stb. Az asztalokon nincsen abrosz, a székeken vésztjós-ló arczkifejezésű hajcsárok, béltisztítók, kocsisok és kertészek ülnek, ingujban. Egy mátyásmadar minden öt perczben a Hunyady-induló első sorát füttyüli el. A szomszéd szobából olykor gyer-meksírás hallatszik.)

A JELÖLT (egy nagy ádám-csutkás ügyvédbojtár kísé-re-tében megérkezik gummikerekű kocsiján és bevonul az ivóba.)

A VENDÉGLŐS: Éljen! (Csönd.) Éljen!...

AZ EGYIK HAJCSÁR: Ez az?

A KERTÉSZ: Ez. A pénz a kocsiban lesz.

A HAJCSÁR (igen nyugodtan): Halljuk.

A JELÖLT (föláll az asztalra): Tisztelt polgártársaim!

A VENDÉGLŐS: Halljuk! Halljuk!

A JELÖLT: Tisztelt polgártársaim! Szent nép! Eljöt-tem körötökbe, hogy beszámoljak a multtal és zálogát adjam a jövőnek. (Hunyady-induló a mátyás részéről.) Ha megengeditek, ki fogom fejteni programomat s elmondom, mint küzdöttem a Terézváros érdekeiért az elmúlt három év alatt. Nehéz időket éltünk, a korrupció magasra emel-keedett, a hatalom mindent magához ragadott. Hol vannak azok az idők, polgártársaim, mikor Dumouriez azt mondta uralkodójának: »Sire! Je vous déplairai souvent, mais je ne vous tromperai jamais!

A KERTÉSZ (meglepetten): Tótul beszél. Gyönyörű!

A JELÖLT: Ennek az időnek vége s ma csaknem ott tartunk, amit Richelieuról mondanak, hogy a király minden hatalmat átengedett neki s csak a golyvák gyó-gyítását tartotta fön magának.

A HAJCSÁR (büszkén): Nekem is van golyvám!

A SZEMETES: Hallgas már; nekem sérvem van, mégse henczegek vele.

A JELÖLT (belemelegedve): Álnok emberek veszik körül az uralkodót, akik mikor azt hangoztatják faire des affaires, megfélekednek róla, hogy a Bourbonoknál mit neveztek chaise d'affaire-nek és mit brevet d'affairenek, tudniillik azt, mikor valaki a legfontosabb vese-akciók egyikénél jelen lehetett.

A VENDÉGLŐS (önkéntelenül): Vese velővel lesz vacso-rára is, kérem ássan.

A JELÖLT: Hazugság és hazugság! Árulás és ámi-tás! A miniszterelnök tele hazudja az országot s utra-valónak jelöltje számára azt a mondást adta, amit Frigyes a Szent-Pétervárra menő gróf Götznek: »Ezennel fölmen-telek, mint magdeburgi érsek, mind ama házugságok alól, melyeket nevemben mondani fogsz!« Egy szót nem sza-bad elhinni a kormánypárt jelöltjeinek, tisztelt polgár-társaim, ezeknek a Mr. Se pousser-knek, akik a választás után könyörtelenül Mr. Négatifekké vedlenek, mint az egykori Sully, akit valamennyien ösmertek.

A BÉLTISZTÍTÓ: Halljuk! Halljuk!

A JELÖLT: Wenn Gott nicht selbst beschützt das Haus, so ist's mit unser'n Wachen aus, mondja a német közmondás és sajnos, ma már itt tartunk. Uralkodik az osztálygög, a kaszinó, a plutokrácia és hahaha! az új nemesség! Eszembe jut erről Süss, a frankfurti zsidó, aki csalt, lopott, rabolt és végül is nagy flegmával azt mondta: »Mboh! magasabbra ugy sem akaszthattok föl, mint amekkora az akasztófa.« A bíróság meg akarta mutatni, hogy ez lehet és kalitkába zárva az akasztófa tetejére tette föl Süsst. De mi történt azóta!

Seither hat mancher um viel Geld
Weit mehr als Jude Süss geprellt,
Doch weil man ihn sah sich taufen
Liess man den Schuft laufen!

Mily igaz szavak, a mai világban, mikor már senkise ösmeri Aristoteles ódáját: »Forum vitat et superba civium potentiorum limina!«

A POSTAKOCSIS: Éljen! éljen!

A JELÖLT: Mi ma az állam? Gép, azt mondja a miniszter, gép, amely pontosan működik! Igen, gép, amelyet

meg kell kenni, hogy az ember célhoz jusson. Ott vagyunk, uraim, testvéreim, ahol a mult századbeli bíró, aki azt mondta: »Ha valaki hozzám jön, zörgessen csak a lábával az ajtón; akkor valószínű, hogy a keze nem üres«. Protekció és sáp, sáp és protekció mindenütt. Hol van a derék Thomas Morus, akinek egy pör tárgyalása előtt egy nemes ember két ezüst palaczkot küldött? Thomas Morus borral töltötte meg a palaczkokat és úgy küldte vissza adományozójuknak. A mai Thomas Morus, ha vele az eset megtörténne, regényíróvá vetkőzne át és azt írná: »Folytatása következik«.

AZ ADÁMCsutkÁS BOJTÁR: Hehehe! (Csönd.)

A JELÖLT: A rómaiaknál veszély idején, mint tudjátok, szöveget vertek Jupiter templomának falába. Az állam ma ezt a szöveget a körmünk alá veri, ha veszély van. Azaz, ha pénz kell ágyukra és német tisztekre. Adózunk a végtelenségig s ilyenkor Vienna non vult expectari! És nincs államférfi, csak én, a demokrata, aki közbevetné magát. Istenem, hol vannak a régi nagy államférfiak? Hol van Pitt és Newcastle? Hiszen tudjátok, hogy mikor a híres admirális lord Hawke tengeri utjáról volt szó, Newcastle elment Pitthez és iparkodott őt lebeszélni róla, hogy a lord elküldessék. Pitt podagras volt s ágyban feküdt, a szoba jéghideg volt. Newcastlenek úgy vaczogtak a fogai, hogy bebujt Pitthez az ágyba s úgy vitatkoztak, míg végre Pitt meggyőzte ellenfelét. Ma már ilyesmi a modern Newcastle-al csak úgy eshetne meg, ha egy czobolyprémest akarna meggyőzni.

AZ ADÁMCsutkÁS: Hehehe!

A BÉLTISZTÍTÓ (kezd elbutulni).

A JELÖLT: Alterius non sit, qui suus esse potest, én azonban maradok, aki voltam. Ám legyen isten Stercutius, a rómaiaknál a ganéj istene, én megmaradok egyszerű polgár és küzdeni fogok értetek, mint Ziska, aki meghagyta, hogy halála után a bőréből dobot csináljanak, az győzelemre vezeti hiveit. Az én bőréből dobot lesz, a németéből csinálunk: dudát s azon fujjuk azt a nótát: mégis hunczut a német!

A BÉLTISZTÍTÓ (nyugodtan): A dudát gummiból csinálják.

A JELÖLT: És most befejezem egy hasonlattal beszédemet. Báró Calisius II. József császárnak javaslatot terjesztett be, hogyan lehetne a földrengéseket Magyarországon megakadályozni. »Hogyan?« kérdi a kalapos király. »Egyszerűen — úgy mond a báró. — Egyiptomban, ahol gulákat építettek, ösmeretlen a földrengés. Építtessen felséged Magyarországon néhány piramist és akkor ott se lesz földrengés.« Ez a Tisza receptje is, testvéreim. De az ő gulái katonák fegyvereiből emelkednek s ha összedülnek, őt is el fogják temetni, hogy többé se földszakadás, se égingulás föl ne ébressze! Éljen a demokrácia!

AZ ADÁMCsutkÁS }
A VENDÉGLÓS } Éljen.

A MÁTYÁS (elfütyüli a Hunyady-induló első sorát).

A BÉLTISZTÍTÓ: Halljuk! halljuk!

A JELÖLT (letörli izzadságát s így szól a csutkáshoz): Gyerünk. Vigyázzon, hogy ki ne lopják az óráját. (Fenn.) Éljen a kültek! Éljen! (Beül a kocsiba s még utközben

elkezd diktálni a komüniket az ügyvédbojtárnak: »A VI. ker. külteken, a »Végórához« címzett vendéglőben, ezer és ezer választó jelenlétében« stb. Ezalatt a pártértekezlet belebődülve a szónoki virágözönbe lassan feloszlik.)

Syrion.

INNEN-ONNAN.

◊ A király leült. Ha az ember hetvennégy esztendő és tizennyolcz esztendő kora óta hivatalban van, még pedig a világ legkényesebb és legzaklatottabb hivatalában, ha megért annyi kemény tragédiát, amennyiből kitelnék egy gazdag drámaírói fantázia egész termése, vesztett annyit, amennyit csak két korona ura veszíthet, sirjukba kísérte azokat, akik a szívéhez legközelebb állottak, akkor bizonyára bőségesen van joga hozzá, hogy — öreg embernek érezze magát, még abban az esetben is, ha király. A mi öreg királyunk azonban mindez ideig soha, de sohase élt ezzel a jogával. Ő, a világ leggavallérosabb gondolkodású és leglelkiismeretesebb embere a hivatása iránt való köteles tartozásának érezte, hogy a földadata teljesítésében soha, senki fáradtnak ne lássa. Ez a szigorú, ősz uralkodó úgy gondolkodik, hogy kinek mi a kötelessége, azt teljesítenie kell tökéletesen, minden gyöngeség és megrokkanás nélkül és ezért meghatározott energiával óvakodott mindig olyan látszattól, mintha őt a maga hivatása betöltése körül bármilyen gyöngeség és megkönyözhetné. Hetven esztendő terhével a vállán órák hosszát lovagolt vagy gyalogolt, ahogy a helyzet kívánta, és ha gyalog ment, mindig volt gondja rá, hogy a lépése ruganyos legyen. Az idén történt először, hogy Ferencz József az udvari bálon — leült. Hogy pihenve végezte a munkáját. Ez idáig sohase történt meg. A király most először élt az öreg ember jogával, amelyet idáig mindig átengedett — nála fiatalabbaknak.

* * *

◊ Szápáry Gyula. A gépember meghalt. A simára fészült fej, a ravaszul hunyorgó szem, az édeskésen, kifejezéstelen arcz többé bele nem tarkul a közéletbe. Szapora, nuance nélkül való beszédmódja, mely miatt gépembernek nevezték, örökre elnemt. S most kitűnik, hogy nem volt olyan kicsi, amilyennek mondták, mikor átlátták, hogy nem olyan nagy. Igazi arisztokrata volt, aki leereszkedett a népegyenlőséghez, mivel liberális volt, az izlésével azonban nem tudta elhíttetni, hogy az emberek valóban egyformák volnának. Huszonöt éven át államférfi volt s első sorban ő maga nem alkotott semmit, de ő nélküle a többi sem tudott volna alkotni. Ez volt a jelentősége. Meghalt, mint ur, akiről ravatalán nem kell semmit se elhallgatni.

* * *

◊ Kortésvilág. Igazán különös világ. A legbecsületesebb ember is hazudik, a legradikálisabb is azt hiszi, hogy igaza van. Dühög a morál a mások rovására, röhög a csalafintaság a sikerült fúrfangon. Az embereket körüludvarolják, mint mások soha és barom számba veszik, akikről nem tesznek föl egy csöpp emberi önállóságot sem. Fölfogadott emberek és méltóságos, kegyelmes fővezérek találkoznak a boros hordó tetején. Jelöltek bukkannak ki a palotákból és a kávéházakból. Ilyenkor van egyenlőség: az emberek találkoznak a piszokban. Ilyenkor van önmegtágadás: egynek sincs bőr az arczán. A pártvezérek egymás ellen éppugy dolgoznak, mint a kicsinyek. Egyik le hazudtolja a másikat s azt hiszi, hogy a másiknak nem volna szabad visszalőnie. A közélet eleven, mert a korteskedésen kívül szünetel minden. A nép lázong és tolong, mert négyszáz embernek a karierejét kell biztosítani. A nemzeti akarat? A politikai irány-mngszabása? Ez csak azután következhetik. Ha meg

vannak választva és a polgár visszasülyed adófizető jelentéktelenségére, akkor a megválasztott urak maguk között elintézik az ország dolgát.

* * *

‡ **Kinek való a képviselőség?** Mindenki úgy tesz a választással s a jelöltek listájával, mint én: hogy elcsodálkozom, sőt néha elképedek, ki mindenkinek nem jut eszébe mandátumra pályázni. Ez a csodálkozás eltart addig, míg a jelölt megválasztva nincs. Mihelyt képviselő, mindjárt a legtermészetesebb dolog a világon az ő képviselősége. Ebben benne foglaltatik a felelet arra, hogy kiknek való a képviselőség? Azoknak, akiken elcsodálkozunk, hogy eszükbe jutott föllépni. S ezek az emberek nem mindig értéktelenek, s nem nekik nincs joguk a mandátumra, hanem tőlünk oktalanság a csodálkozás. Vannak igen értékes, igen becses, igen tehetséges és igen nagyra hivatott emberek, kiknek nincs egyéb bajuk vagy hiányosságuk, mint az, hogy nincs meg a hivatalos posztamentumuk az ő kiválóságukhoz. Okosak, tanultak, elmések és tartalmasak — de polgártársaik orrot fitoritanak: mi joga van beszélni az ember? Formásak és önértetek — de barátjaik boszankodnak: mi joga van ereszkedni le hozzám ez az ember? A monokli úgy a szemükbe illik, mintha velük született volna — de a született monokliviselők kelleltenül kérdeik: mi joga van viselni monoklit ez az ember? Egyszerre csak megjő a mandátum, s mikor az ember képviselő: joga van beszélni, joga van leereszkedni, joga van monoklit viselni és joga van annak lenni, aki.

* * *

+ **A fehér ruhás lányok.** Egy vidéki városban a fehér ruhás szüzek bepörölték a pártvezetőséget, mert nem fizették ki nekik a két koronát, amit munkadíjjal ígértek nekik, hogy a szeretett jelölt elé kivonuljanak. A fehér ruhát a bájos gyermekek ingyen kapták, de azért a munkadíjról se hajlandók lemondani. A kérdés csak az lehet, hogy micsoda munka az vajon, aminek a díját követelik. A kivonulás a fehér ruhával kétségtelenül gavallérosan meg van fizetve. Egy fehér ruháért, még ha nincs is selyemből, nagyon érdemes egyszer végigsétálni a vasút-utcán. Marad tehát munkának az, hogy fölvevük a fehér ruhát. A gombolás, a kapcsolás, a tűzés meg egy s más, ami már ezzel a művelettel jár. Hát szó sincs róla, ez munka, de ezt a munkát kell hogy elvégezzék a fiatal hölgyek mindig, ha az utcára, ki akarnak lépni, akár fehér ruhát vesznek magukra, akár feketét. Azt már mégse követelhetik a pártvezetőségtől, hogy ez öltöztesse fel őket, vagy ha megkövetelik, hamarabb kellett volna szólni. A kívánság kissé tulzott, de amilyen gavalléros világot élünk így választás évadján, meglehet, hogy a nemes vezetőség nem zárkózott volna el mereven a teljesítésétől.

* * *

♠ **A vacsora becsülete.** Azt meg kell adni, hogy az a bizonyos hirhedt kormányparti terrorizmus egy kicsit furcsán fest ezen a téli választáson. Ha agyonütnek egy választót, ha megköveznek vagy megkergetnek egy jelöltet, ez a választó vagy ez a jelölt sohase ellenzéki, mindig kormányparti és aki a vezércikkben erőszakoskodik és terrorizál, az sohase az ellenzék, hanem mindig a kormánypart. Ember legyen vagy legalább is Polonyi Géza, aki ilyen körülmények mellett a tények és a kommentárok között a harmóniát meg tudja fogalmazni. A legravasabb dolog azonban az, amit a kormányparti kortesvacsorákkal csinált az ellenzék. Ezeket a vacsorákat egyszerűen azzal a gyilkos ráfogással tették lehetetlenné, hogy — kitűnök. Abba a hirbe hozták őket, hogy öt garasért fázánpecsenyével és francia pezsgővel traktálják az embert. Ez a fogás pompásan volt kiszelve és a kormánypart elég naiv volt, hogy — be is váljon. A Tisza István pártja kötelességének érezte, hogy ráczáfoljon a rágalomra és megmentse

a maga jó hírét azzal, hogy megszerezze a vacsorái rossz hírét. Azt mondják, az alkotmányos élet visszaállítása óta olyan gyöngye lakoma nem volt Magyarországon, mint a belvárosi pártvacsora a Vigadóban. Gyöngye, de drága. A Vázsonyi külbelki demokratái menten fölcaptak volna arisztokratáknak, ha őket ilyenekkel traktálják. Szóval az ellenzéki fogás sikerült, sőt ez volt az egyetlen sikerült fogás az egész ételsorban. Ha Tiszának mégis többsége lesz, ez a vacsora gyönyörű argumentum lesz a kezében az ellen a vád ellen, hogy terrorizmussal lehetne győzni Magyarországon.

* * *

♠ **Az Anamba-szigetek.** Azt jelentik a lapok, hogy a mi külügyminiszteriumunk megvásárolta Hollandiától a Kelet-Ázsiában lévő Anamba-szigeteket. Az Anamba-szigetek ugyanis alkalmasak arra, hogy ott szénállomást lehessen berendezni egy Japánnal való háború esetére. Oroszország például kitűnő hasznukat tudná most venni. Hogy ilyen körülmények között mi az isten csodájának vennők meg mi az Anamba-szigeteket, azt reális argumentumokkal kissé bajos lenne megokolni. Mi hála a papnak nem vagyunk háborúságban Japánnal és nem is valószínű, hogy egy-kétszáz esztendő alatt összeverekedjünk vele. Valami sürgős keresnivalónk sincs Kelet-Ázsiában, amint hogy nekünk körülbelül sehol sincs valami sürgős keresnivalónk. Ahol meg lenne, ott mások kereskednek. Így csak pszichológiai oka lehet az egész vásárnak. Goluchovszky gróf elvégre is külügyminiszter, akinek külügyi politikát kell csinálni. De mint-hogy mi nem csinálunk ilyesmit, a derék és elegáns gróf kénytelen az ő koncepcióját gondolatműködését bekapcsolni egy olyan külügyi politikába, amelyik csakugyan van. Például az orosz külügyi politikába. Megmutatja, hogy mit csinálna ő, ha ő lenne az orosz külügyminiszter. Lehet azonban, hogy ez sincs így. Lehet, hogy az egész szigetvásárlás csak kacska. És akkor ez az akció kitűnően bevált. Mert akkor a külügyminiszter csakugyan cselekedett egy okos dolgot. Nem vette meg az Anamba-szigeteket.

SZÍNHÁZ.

Az elnémult harangok.

— Színmű 4 felvonásban. Irta: Rákosi Viktor és Malonyai Dezső. Bemutató-előadás a Nemzeti Színházban, január 20-án. —

Ezeket az elnémult harangokat Simándy Pál, egy rajongó, fiatal lévita akarja megszólaltatni. Rákóczi harangjai ezek, egyuttal szimbolikus harangok, mert megszólalásuk a magyar lélek ujjászületését jelképezi azon az elhagyott, szomorú földön, ahol maroknyi magyarság küzd reménytelen harcot a végleges eloláhosodás ellen. A Rákosi Viktor regényében egy kicsit ágálva, egy kevésbé romantikus gesztusokkal csinálja végig férfias küzdelmét az ifjú lévita, s ha pszichológiailag nincsenek is mindig aláépítve azok az elhatározások és nekibuzdulások, amelyek lelkében fogannak, de színes külsőségek között szélesen folyó leírások keretében mégis előbukkan egy küzdő férfi alakja és a faji erők rejtelmes mérkőzéséről is kapunk valamelyes képet. Ami azonban epikus eszközökkel előadva, a szerző magyarázataival és korlátlan terjedelmű leírásaival megtámogatva valami, az könnyen semmivé lehet, ha mint egyszerű, önmagában ható, szemmel látható drámai tény jelenik meg a színpadon s a hangulatos jelenet esetleg hazugsággá torzul, ha nem a poéta mondja el, hanem a maga valóságában folyik le előttünk. A regénymesék tömörök apró epizódon át csörgedeznek, bukdácsolnak, vagy rohannak, már aszerint, hogy milyenek, a dráma ellenben csak a döntő fontosságú momentumokat türi meg s azon-

nal kiesik belőle egy jelenet, amint csak dekoratív jelentősége van és nem kapcsolódik szigorú logikával az előzményekbe és a következményekbe.

Rákosi Viktor regényét teljesen tönkretette a dramatizálás, amint ez előrelátható volt. Ebben a regényben Rákosi elgondolt egy alakot, akiben puritán hit, mártírságra kész szeretet, fanatikus becsületérzés és meg nem alkuvó energia munkál, s aki eredményeket verekszik ki magának, s aki hatalmas lelki emóciókon megy keresztül. Ha meg is volna írva ez az alak a regényben, abszolút nem élhet meg egy drámában, ahol csak egy elenyésző kis része jelenhetik meg azoknak az epizódoknak és szituációknak, amelyeken át perspektivákat nyit az író az alak lelkébe, abszolút lehetetlen egy regényalak a drámában, ha megtartják a dramatizáló urak a regényesét, bizonyos számú epizódok kihagyásával.

Az »elnémult harangok« fiatal lévitájával minden felvonás végén egyszerre csak történik valami. Bejön a szinpadra és minden apropos nélkül egyszerre beleszeret az oláh pópa leányába. A második felvonásban elindul, hogy megmentsen egy mélységbe zuhant pakulárbojtárt, a harmadik felvonásban visszahozza a pakulárbojtárt és megtudja, hogy a papkisasszony is szereti őt, a negyedik felvonásban végre egy sikerült szónoklattal leszereli a dühöngő pópát, aki egy gutautési kísérlet szerencsés elmúlása után egyszeriben beadja a derekát. Négy vagy öt jeleneten kívül, amelyek között semminemű kauzális összefüggés nincsen, a regény hangulatos jelenetei csenevésznek el a rivalda átható világitásától. Leírva, igen szépen hat a zsoltárének, az orgonaszó, a tilinkósó, a kölcsönös vallomások dalban, zongorakisérettel és más ilyen apróságok, de a szinpadon semmi értelmük sincs és nem is egyebek, mint időkihúzó és felvonáskitöltő szinczerizálások az összefüggéstelen felvonásvégek között. Malonyay Dezső hangzatos rethorikát produkált, de elsikkasztotta a drámát.

A rosszul sikerült dráma alkalmat adott Gál Gyulának, hogy egy oláh pópát bemutasson »wie er leibt und lebt«. A zsánerszerű külső jellegzetességek megfigyeléséből bámulatos készsége van annak az éleseszű művésznek, s alakításába csak ott vegyült egypár gyanus disszonancia, mikor az utolsó felvonásban a pópa zsánérfigurájából kibukkan az ember és emberi szenvedéseket kell átérezni a művésznek. Zavartalan tisztaságu művészmunkát végzett Rákosi Szidi, akinek Rózsahegyivel és Ligeti Juliskával volt egy jelenete, amelyet régen láttunk ezen a szinpadon. Gabányi, Molnár László és Horváth Jenő tudtak még apró szerepekből emberi lelkeket kihámozni, Márkus Emilia ellenben gyönyörű volt, csábító volt, ellentállhatatlan volt, nagystilű volt, mint egy nagy színésznő, aki minden hatóeszközével tisztában van és mindent fölhasznál, hogy valakit meghódítson. Márkus Emilia Márkus Emilia volt, pedig egy szerelmes oláh papkisasszonynak kellett volna lennie.

Marco.

IRODALOM.

Kafka Margit, akinek nagy költői kvalitásaira mi hivatuk fel szélesebb körök figyelmét, letette a pártát és beállott menyecskének. Most kedden volt az esküvője odaát Óbudán. A férfi neve, ki a tisztas hajadont oltárhoz vezette, Fröchlích Bruno és polgári állására nézve magyar királyi erdész. Hymen-hírek mi ugyan nem szoktunk közölni, mert nincs rá rovatunk, de ez a házassági jelentés egyuttal irodalomtörténeti adat, aminek esetleg a jövődöbéli Szinyei Józsefek hasznát fogják venni, azért a kivétel indokolt. Az a kissé bölcselkedő, de mélységes hangulatu vers, melyet mai számunkban a bájos fiatal írónőtől közlünk, ugylátszik a tizenketedik órában íródott és tele van boldogságának sejtelmével.

KÖZGAZDASÁG.

A Hazai Bank tőkefelemelése és mérlege. A nagy pénzüzetek tőkefelemelését most követi a *Hazai Bank* is. Az intézet igazgatósága mai ülésén elhatározta, hogy tekintettel arra a körülményre, hogy a bank alaptőkéje a lefolyt 10 év alatt beállott fejlődéssel összhangban nem áll, a február 8-ára egybehivandó rendes közgyűlésen azt az indítványt fogja előterjeszteni, hogy az eddigi 10 millió korona alaptőke 5 millió koronával felemeltessék.

Az indítvány szerint 25.000 darab egyenkint 200 korona névértékű új részvény bocsátatnék ki a folyó 1905-iki üzleteredményben való részesedési joggal, részvényenkint 220 korona árfolyamon, és megadatnék a részvényeseknek az a jog, hogy a birtokában levő minden 2 darab régi részvény után 1 új részvényre az elővett gyakorolhassa. Egyuttal kimondatnék, hogy a névértéken felül befolyó felpénz levonásával a tőkefelemeléssel egybekötött költségeknek és kiadásoknak, a tartalékalapba helyeztessék. A tervezett alaptőkefelemelés által — melynek sikere a bank üzletbarátai köréből alakult garanciális konzorcium által biztosított — a részvénytőke 15 millió korona, a látható tartalék pedig 2,100.000 korona lesz. Az intézet részvényeinek mai tőzsdei árfolyama 233 korona. Az intézet igazgatósága mai ülésén állapította meg továbbá a mérleg, nyereség- és veszteség-számlát. Az elért eredmény 101.477 K. 57 fill.-rel kedvezőbb a tavalyinál, mihez képest az osztalék is a tavalyi 5 százalék helyett 6 százalékkal, vagyis részvényenkint 12 koronával hozatik javaslatba. A bank nagyobb pénzügyi műveleteit a lefolyt évben különösen ipari téren sikerrel vitte keresztül.

A Heti posta és több rovat térszúke miatt kimaradt.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Női festő-iskola, Városligeti fasor 22. Tanár Karlovszky Bertalan. Beiratkozhatni bármikor.

Természetes pirosságot

egy másodperc alatt minden férfi és nő úgy az arcán, mint az ajakán gyönyörűen elérhet, ha teljesen ártalmatlan és igen kellemes illatú

Diana-pirosítót

használ. Egy eredeti üveg ára 5 korona, utasítással, mely egy évig eltart. Központi főraktár: Erényi Béla „Diana” gyógyszerháza, Budapest, VII. ker., Károly-körút 5. szám. (Bálozó hölgyeknek nélkülözhetetlen.)

== TITOKTARTÁS MELLETT SZÁLLITVA. ==

»Bob hashajtó« a legkellemesebb. (10 fillér.)